

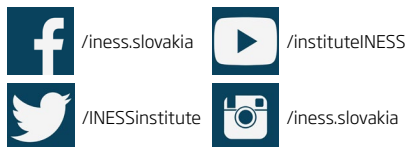

„Ekonomický rast nie je koláč, z ktorého kus vezmem Západu a dám ho tretiemu svetu. Ekonomický rast je rúra, v ktorej sa ten koláč pečie.“

- Martin Vlachynský

www.iness.sk/podpora

Mesačník
MARKET FINESSe vydáva:

INESS - Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

Editor: Ina Sečíková

Editoriál

Richard Ďurana

Nedokážem to vydržať, preto to spomeniem hneď tu v úvode: v INESS sme predstavili snád' **najdôležitejší reformný materiál v oblasti vzdelávania** za uplynulých 20 rokov. Tak a teraz pekne poporiadku.

Konečne začala jar. Skoková zmena do „tričkového“ slnečného počasia mi dáva nádej, že predvolebné kampaň, ktorá sa začala prvým dňom demisie súčasnej vlády, sa nebude niešť pre verejné financie do septembrových volieb v takom temnom duchu ako doteraz. Bezbrehé rozdávanie, ktorého sme svedkami, v kombinácii s novými či vyššími, ba priam až extrémnymi daňami (pozdravujeme Slovaft) hovoria jasnou rečou. Aj priemerný užívateľ Google si vie za pár sekúnd dohľadať, aké sú dane, odvody, regulačná záťaž či ekonomická výkonnosť v tejto krajine a porovnať ich nielen so susednými. Tatranský tiger zostarol, zoslabol a v takmer všetkých ukazovateľoch je ďaleko na chvoste. **Oplatí sa v tejto krajine investovať, podnikáť, pracovať, študovať či liečiť sa? Toto sú otázky, ktorým budú politici v budúcnosti čeliť čoraz častejšie, pretože mnohí ľudia už začali „hlasovať nohami“** a svoj život presúvajú mimo hranice Slovenska. Dlhú som to bral ako štatistickú záležitosť, ale už viem o ľuďoch z môjho širšieho či užšieho okolia, ktorí balia buchty do obrusu a mávajú Kriváňu na rozlúčku.

Ak to politici s touto krajinou myslia vážne, podávame im pomocnú ruku: potom, ako sme pred poslednými voľbami v roku 2020 predstavili naše hodnotenie volebných programov politických strán, sme zverejnili aj text s názvom **Ako napísať víťazný program** (str. 7). Vašu pozornosť upriamujem na bod 5. Áno, prehuplisme sa do politickej éry, kedy väčšina poslancov zabudne na tézy vo svojich volebných programoch precitnutím po volebnej noci.

Stále však v sebe živím nádej, že sa nájde pár politikov, ktorí to so Slovenskom myslia vážne.

V úvode tohto textu ste zaiste odhalili moje nadšenie z novej publikácie = reformného návrhu, ktorý sme predstavili tento týždeň. Východiská pre tento návrh sú dve: poznanie skutočnosti, že **1) čiastkové parametrické zmeny v školstve nevedú k reálnym zmenám, a 2) paradigmatické reformy v tomto sektore nikdy nezačnú**, ako nasvedčuje 34-ročné čakanie od roku 1989. Na Slovensku máme množstvo šikovných a angažovaných ľudí, ktorí by chceli v školstve niečo zmeniť. Títo ľudia „na okraji“ majú vízie, nápady a chuť vyhrnúť rukávy a pustiť sa do práce, akurát majú zviazané ruky reguláciami a zákonmi. Na druhej strane máme na Slovensku viac ako 50 škôl, kde sa vzdeláva 20-tisíc detí, ktoré sa za 9-10 rokov nenaučia poriadne čítať, písať ani počítať. Kolega Róbert Chovanculiak v publikácii **Ako prelomiť ľady v školstve** predstavuje reformný návrh postavený na akademickom výskume a príkladoch najlepších politikov zo zahraničnej praxe. Výskum prináša presvedčivé poznanie, že najlepšie výsledky prináša možnosť zakladať tzv. **charterové resp. autonómne školy**. Teda školy, ktoré získajú **slobodu vo fungovaní výmenou za zodpovednosť za výsledky**. Tieto politiky **dokázali zlepšiť výsledky vzdelávania detí zo znevýhodneného prostredia**. Skúsime to aj na Slovensku? V publikácii nájdete odpovede na kľúčové otázky: čo sú základné podmienky a predpoklady úspechu týchto škôl pri zavádzaní na Slovensku? Prečo je dôležité umožniť preberanie verejných škôl do správy úspešných prevádzkovateľov? A ako sa musí zmeniť systém školských obvodov, aby táto zmena mohla nastať? Viac sa dočítate [na strane 18](#).

Predstavte si, že podnikáte v zdravotníctve, alebo vediete nemocnicu. A musíte sledovať všetky legislatívne úpravy. Je jasné, že treba zmeniť alebo odstrániť zlé zákony a aktualizovať tie dobré, aby držali krok s dobou. Ak sa však zákony menia príliš rýchlo, nielenže to vytvára právnu neistotu a zvyšuje administratívne náklady, ale zároveň to vytvára dojem, že politici nemajú jasnú víziu a kontrolu nad situáciou, ale len tápajú. Zistenia našej novej analýzy ukazujú, že **len medzi rokmi 2004-2022 boli hlavné zdravotnícke zákony novelizované 603-krát! To je takmer 32-krát za rok.** Zdravotnícke zákony sa v priemere menia častejšie než raz za 2 týždne.

Takto naozaj nevyzerá stabilné a predvídateľné podnikateľské prostredie. Ako menší podnikateľ bez armády administratívnej sily ste tak v podstate stále povestnou „jednou nohou v base“. Viac sa o publikácii **Novelizácie v zdravotníctve 2004-2022** dočítate [na strane 18](#).

V čísle nájdete množstvo zaujímavých textov aj na ďalšie témy, ktoré vibrujú vo verejnom diskurze, ako napríklad 4-dňový pracovný týždeň či Degrowth.

Prajem vám inšpiratívne jarné čítanie,

Richard Štuma

Aj vďaka vašej 2 % podpore sme v roku 2022 neúnavne pracovali na mnohých projektoch, vydali sme **13 odborných publikácií**, zaznamenali sme **1 406 mediálnych výstupov**, či napísali **173 autorských komentárov** na aktuálne spoločensko-ekonomické témy.

Ďalším úspechom, ktorý nám robí veľkú radosť, je pokračovanie **Ekonomickej olympiády** pre stredné školy, do ktorej sa v jej už **6. ročníku** 2022/2023 zapojilo **10 120 študentov**. Tu sa špeciálne tešíme z rozšírenia **Ekonomickej olympiády pre základné školy**, ktorej pilotný ročník sa uskutoční v aktuálnom roku 2023. Spolupracovali sme **so stovkami učiteľov**, ktorí využívajú naše učebné pomôcky **Cena štátu** a tisíce plagátov **Vesmír verejných výdavkov** a prednášali sme na stredných a vysokých školách. Predstavili sme nový projekt - **Ekonkvíz** - online kvíz, v ktorom si môžete bezplatne otestovať svoje znalosti z ekonómie. Zorganizovali sme pilotný ročník štvordňového vzdelávacieho podujatia **Ekonomický Base Camp** pre najšikovnejších stredoškolákov a vysokoškolákov v bakalárskych ročníkoch. V roku 2022 sme pre vás spustili aj nový podcastový formát **INESS do UCHA**, výber komentárov našich analytikov, ktoré si môžete nie len prečítať, ale aj vypočuť. Pribudlo nám aj 17 nových dielov obľúbeného vlogu **Na Vršku** a 16 dielov podcastu **INESS na DNES**. Pravidelne pre vás pripravujeme týždenný newsfilter **Týždeň s INESS** či tento mesačník **Market Finesse**. Koncom roka sme vydali ďalšiu knihu: **Inovatívne lieky - právne a etické otázky**. Zdarma ako PDF si ju môžete [stiahnuť na našom webe](#) tu, a tu si môžete objednať jej [printovú verziu](#).

Pridajte sa k nám svojimi 2 % a zvýšme spolu tlak na zodpovednejšie hospodárenie štátu a menej regulácií, nech znie viac rozumu a menej populizmu.

Váš tím INESS

Obsah

Zadarmo a navždy	4
50 najhorších škôl na Slovensku nenaučí deti základné gramotnosti, ako im pomôcť?	4
Prečo sa priaznivci Degrowth mýlia	5
Prečo chcieť menej pomoci od štátu	5
Zdravotníctvo zachráni viac zisku, nie menej	6
Ako napísať víťazný program	7
Kto nešetrí, má len Tatry	8
Byrokratickí disidenti	10
Minuli 173 miliónov na vzdelávanie Rómov. Bez výsledku	10
Analytik na lôžku	11
Križiacka výprava	12
4-dňový pracovný týždeň nie je politická téma	13
Zákazom spaľovákov to nekončí	13
Lepšie školy: Pomôž riaditeľom, zachrániš školstvo	14
Blockchain v zdravotníctve	15
Štát dlhodobo zlyháva vo vzdelávaní žiakov zo znevýhodneného prostredia	16
Nové publikácie	18
Ako prelomiť ľady v školstve	18
Novelizácie v zdravotníctve 2004-2022	18
Podujatia	19
Free Market Road Show 2023	19
Tlačová konferencia: Ako prelomiť ľady v školsve	19
Poznáme výhercov prvej súťaže Ekonkvízu v roku 2023	19
Máme za sebou krajské kolá 6. ročníka Ekonomickej olympiády pre stredoškolákov	20
Ekonomické reči #24: Z cudzieho krv netečie - Kto nasadí poslancom rozpočtovú kazajku?	21
Vlogy a podcasty	22
Cena štátu	26
INESS publikácie	27
INESS knihy	27

Zadarmo a navždy

Martin Vlachynský

Obedy zadarmo pripomínajú, ako ťažké je zbaviť sa zlých populistických politík.

Vďaka nízkej nezamestnanosti a rastu HDP zažívame ilúziu ekonomického pokoja. Na ľudí síce dolieha prepád reálnych príjmov, no aj tu sa darí ilúziu pokoja udržiavať zavádzaním nových dávok, či zvyšovaním regulovaných miezd vo verejnej správe a inde.

Pohľad na deficit vo verejných financiách však ukazuje neistú ekonomickú budúcnosť. S takouto dierou sa nedá fungovať donekonečna. Buď Slovensko postupne stratí schopnosť požívať si na trhu a bude v „gréckej“ situácii. Alebo tomuto problému bude čeliť celá Eurozóna, ECB sa podvolí a v tom prípade sa môžeme tešiť na novú, ešte väčšiu vlnu inflácie.

Než sa tak stane, budúce vlády sa budú snažiť zachrániť situáciu zvyšovaním daní. Najskôr pôjdu na rad dane politicky lacné. Viď vzkriesený bankový odvod. Aj tieto dane samozrejme zaplatíme my všetci, pretože veľké korporácie majú peniaze len a jedine od nás, zákazníkov. Priemerný volič sa nechá nachytať a podobnej dani ešte zatlieska.

No na rôznych špeciálnych sektorových či miliónárskych daniach a odvodoch sa dajú vybrať len omrvinky. Slovensko je príliš chudobné na to, aby štát zafinancovali bohatí ľudia, ani nemáme ropu ako Emiráty, či Nórsko. Preto príde nevyhnutná fáza 2. Pokus o zvyšovanie hlavných daní, teda odvodov, daní z príjmu, DPH a jedného dňa aj dane z nehnuteľností. Pokus. Zvýšenie odvodov alebo DPH v časoch ekonomickej stagnácie a klesajúcich reálnych príjmov si volič všimne aj po dvoch borovičkách. Oстане potom už len opačná záchranná stratégia. Zníženie verejných výdavkov.

Teoreticky by to mala byť hračka. Veľkosť štátu za ostatných 10 rokov narástla o 23 %. Môžu za to desiatky, možno už stovky (kto by to rátať) opatrení z mnohých sociálnych balíčkov. Prirátajme prebujnenú verejnú správu, kde prebytoční zamestnanci zarábajú v priemere o 18 % viac ako v súkromnom sektore, a máme dosť slaniny na orezávanie.

Lenže problém. Stredná vrstva na Slovensku si už dávno zvykla, že dostáva darčeky od kolísky po hrob. Rodina s príjmom

2000+ eur očakáva tehotenské, kočíkovné, materské, rodinné, pastelkovné, obedy zadarmo, univerzity zadarmo, vlaky pre študentov zadarmo, zdravotníctvo zadarmo, dotácie na energie a vysoký štátny dôchodok od 60tky.

Programová ponuka strán (a ich predvolebné preferencie) ukazujú, že slanina sa tak skoro orezávať nebude. Práve naopak. Aj raritné seknuté výdavky opäť vyrastajú ako dračie hlavy. Zadarmo a navždy? Nie, len pokiaľ si sami sebe túto ilúziu budeme vládajú platíť.

HN, 13.2. 2023

Celý komentár si tiež môžete [vypočuť ako audio](#) v rámci našej série podcastov **INESS do UCHA**.

Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

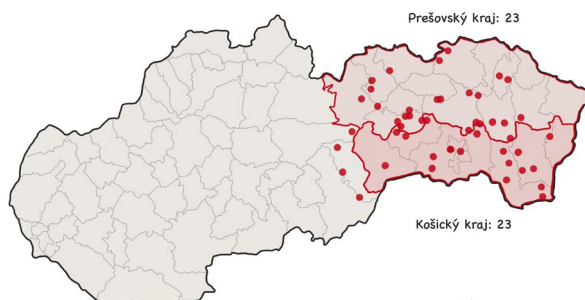
50 najhorších škôl na Slovensku nenaučí deti základné gramotnosti, ako im pomôcť?

Róbert Chovanculiak

Na Slovensku je **50 základných škôl**, kde sa vzdeláva **20-tisíc detí**, ktoré sa za 9-10 rokov **nenučia poriadne čítať, písať ani počítať**. Napriek tomu, že absolvovali približne **10-tisíc vyučovacích hodín**. V našej novej publikácii **Ako prelomiť l'ady v školstve** do hĺbky rozoberáme, **čo vieme** o týchto školách a **navrhujeme nový postup**, ako týmto deťom pomôcť.

50 ŠKÔL S NAJHORŠÍMI VÝSLEDKAMI
(ZŠ, pred pandémiou)

V našej novej publikácii píšeme o najlepších príkladoch politík, ktorým sa podarilo zabezpečiť kvalitné vzdelanie pre deti zo zlého socio-ekonomického prostredia. Tieto politiky umožňujú vznik tzv. *autonómnym školám*. To sú školy, ktoré získali vysokú mieru slobody výmenou za zodpovednosť za výsledky. Okrem toho bude potrebné vytvoriť možnosť preberať dlhodobu nefungujúce verejné školy, ktoré sa dostanú do správy manažmentu práve autonómnym škôl. Celý tento proces bude koordinovať a riadiť nová inštitúcia s názvom Školský obvod autonómnym škôl.

Ako riešiť tento problém bez potreby reformovať celé školstvo, a ako by mala vyzeráť nová verejná politika sa dočítate v našej novej publikácii: **Ako prelomiť laby v školstve**.

Celú publikáciu s jej zhrnutím si môžete [stiahnuť a prečítať TU](#).

Infografiky o školách si môžete [stiahnuť TU](#) a infografiku [návrh reformy TU](#).

A viac o publikácii sa dočítate aj v tomto Market **Finesse** [na strane 18](#).

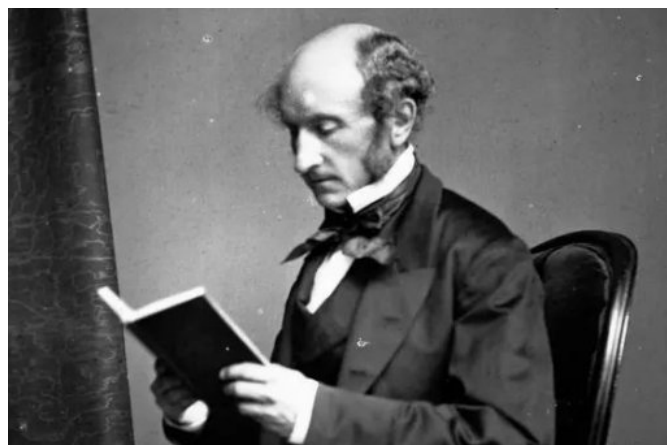
iness.sk, 24.3. 2023

Prečo sa priaznivci Degrowth mýlia

Martin Vlachynský

Nedávno obehla česko-slovenské médiá a sociálne siete téma „Degrowth“. Voľne to môžeme definovať ako názorové hnutie, podľa ktorého je neustály ekonomický rast škodlivý pre planétu a mal by byť v ľudskej spoločnosti nahradený „sociálnymi a ekologickými cieľmi“.

Nie je to nejaká nová myšlienka. Napríklad veľký britský filozof a ekonóm 19. storočia John Stuart Mill písal o „stacionárnom stave“. Lenže podľa Milla mal byť stacionárny stav prirodzeným vyústením ľudskej spoločnosti po dosiahnutí nulových úrovní zisku v ekonomike. Ekonomické ustrnutie nebolo pre Milla katastrofou, ale naopak vítaným stavom. Ako prvý ekonóm sa nahlas pýtal: „Je ekonomický rast podmienkou ľudského šťastia?“

Pre väčšinu ľudí áno. Tak ako si veverička neustále nosí nové orechy do úkrytov, tak pre človeka je prirodzené neustále sa snažiť zlepšiť svoje materiálne postavenie. Naše telá nás za to odmeňujú pocitom uspokojenia. Výnimky sú však časté a sú úplne v poriadku. Aj ekonómia uznáva, že existujú rôzne formy úžitku. Jednoduchý, ale pokojný život s rodinou na lazoch môže mať pre niekoho hodnotu vily na Slavíne.

Problém je, že priaznivci hnutia Degrowth chcú „nerasť“ nielen pre seba, ale pre všetkých. To je zlé minimálne z troch dôvodov. Po prvé, väčšina ľudí ekonomicky rásť chce

a je to súčasť budovania ich spokojného života. Svet bez ekonomického rastu by bol svet plný veľmi nespokojných ľudí.

Po druhé, ekonomický rast nemá vypínač. Degrowth si predstavuje svet jednorozcov, v ktorom zmizne nielen rast, ale aj pokles. Ak vymeníme štatistiky HDP za nejaké ekologické a sociálne ukazovatele, ekonomika si ďalej pôjde svoje. Nulový rast by v skutočnosti bol vlnou rastov a recesií. Nikto nevie zaručiť, že recesiú v správnej chvíli dokáže otočiť na rast. V istom momente by ekonomika nevyhnutne skĺzla do depresie.

Po tretie, priaznivci Degrowth majú veľmi naivné predstavy o tom, čo to vlastne je ekonomický rast. Ich argumentácia sa väčšinou točí okolo nákupu fast fashion, či výmeny auta za autobus. Akosi však zabúdajú na to, že západný životný štandard nie je všade na svete. Ekonomický rast je jedna globálna spojená nádoba. Ekonomický rast generuje inovácie a kapitál, ktoré sa rozlievajú po celom svete. Pri každej recesii v USA môžeme sledovať, ako sa toto ekonomické spomalenie rozlieva aj do tretieho sveta. A tam nerast znamená prázdne bruchá a mŕtve deti. Toto chcete?

Ekonomický rast nie je koláč, z ktorého kus vezmem západu a dám ho tretiemu svetu. Ekonomický rast je rúra, v ktorej sa koláč pečie.

HN, 13.3. 2023

Prečo chcieť menej pomoci od štátu

Monika Budzák

O tom, čo by mal štát robiť a čo nerobiť, sa viedlo nespočetné množstvo diskusií. Zjednodušene môžeme diskutujúcich rozdeliť na dva tábory – tí, čo chcú od štátu viac „pomoci“, a tí, čo chcú hlavne pokoj. Kam by ste zaradili farmárov?

Dovolím si tvrdiť, že pôdohospodárov v médiách často počuť so žiadosťami o pomoc. A nie je to tak náhodou. Štát dnes farmárom spôsobuje náklady cez množstvo regulácií. **Chovatelia majú povinnosť evidencie zvierat v centrálnom štátnom registri, každý 4. hektár pôdy je v správe Štátneho pozemkového fondu, pestovatelia**

musia každý polrok hlásiť zásoby komodít štátu. A to je len zopár príkladov. Keď sa schváli zákon, ktorý komplikuje farmárom život, je na mieste na to poukázať a žiadať štát o kompenzáciu.

Na druhej strane je vplyv cez peniaze. Kým v iných sektoroch o tom, čo sa bude produkovať, rozhoduje zákazník, v poľnohospodárstve majú veľké slovo štátne dotácie. Problém tohto prístupu je, že úradníci ani politici nemajú dostatok informácií na to, aby vedeli rozhodnúť za poľnohospodára, koľko zvierat má chovať alebo koľko pšenice zasieť. Vládné stratégie a snahy o podporu jednej plodiny na úkor druhej sa podobajú skôr na centrálné plánovanie ako na zdravé trhové prostredie.

Štátne riadenie hospodárstva sme skúšali 40 rokov a nedopadlo to dobre. Napriek pretrvávajúcej nostalgii výsledkom boli rady na toaleták, mäso či zemiaky [v pochybnej kvalite](#). Ani dnes mnohí nevedia povedať, čo má byť želaný stav v pôdohospodárstve na Slovensku. Je to aj preto, že niečo ako „stav“ neexistuje. **Ekonomika nie je socha, ktorú vytvoríte a navždy tak ostane. Je to organizmus, ktorý trénuje, prekonáva choroby a dospieva.** Dnes možno potrebuje viac ovocia a zeleniny namiesto obilia, o dva roky môže byť situácia opačná. Štátne rozhodovanie je často pomalé a podlieha volebnému cyklu. Kým agrozort (rezortné ministerstvo) implementuje svoje plány, potreby pôdohospodárov, ale aj ministri sa vymenia.

V tomto prostredí majú výhodu tí, ktorí sa vedú združovať a zatlačiť na politickú moc. Občas takto dôjde k pozitívnej zmene, no častejšie dochádza k výhodám na úkor iných. **Kde si totiž jedna skupina vylobuje príspevok, tam musia ďalší zaplatiť.** Týka sa to aj aktuálnej situácie okolo ukrajinského obilia. Kým minulý rok boli problémom vysoké ceny, dnes sa bojuje proti nízkym. Farmárske združenia vyzývajú Európsku komisiu na kompenzácie či zastavenie dovozov lacnejšieho ukrajinského obilia na európsky trh. Je však pravdepodobné, že väčšie objemy od východného suseda sú len dočasné, keďže sa tento rok predpokladá [pokles produkcie obilia](#) na Ukrajine. A nielen tam. [Suchá v Argentíne](#) tiež znížili odhady dodávok obilia na svetové trhy. Je teda otázka času, kedy budú ceny opäť rásť.

EÚ sa netají ambíciami prijať Ukrajinu do spoločného trhu. Reakcie európskych farmárov sú však predzvesťou budúcich problémov. Pritom sa zabudlo, že mnohým európskym farmárom sa v období vysokých cien podarilo predatť úrodu a aj dnes sú napr. ceny pšenice stále nad 5-ročným priemerom.

V posledných rokoch sa, žiaľ, nalievanie peňazí stalo riešením na všetko. **Namiesto zlepšovania podnikateľského prostredia, ktoré si vyžaduje tvrdú prácu a rokovania, prídu príspevky a balíčky platené z dlhov.** Nedávno ohlásili odchod zo Slovenska dve veľké potravinárske firmy. Ako dôvod uvádzajú neprijateľné podnikateľské prostredie. Parlament neuvážene zvýšil príplatky za prácu cez víkendy a v noci bez toho, aby overil, ako sú firmy schopné platiť. Pritom len v novembri agrozort ohlásil ďalšie podpory pre potravinárov a farmárov. Čo jednou rukou štát dal, druhou vzal.

Je škoda, že v politike sa prestalo bojovať o systémové zmeny. Na prvý pohľad atraktívne dotácie často konzervujú staré problémy. A za kratší koniec ťahajú tí, ktorí sú príliš malí na to, aby ich bolo počuť, alebo o podporu vôbec nestoja. V takomto politickom nastavení je férovejšie žiadať menej štátnej pomoci.

iness.sk, 22.3. 2023

Zdravotníctvo zachráni viac zisku, nie menej

Martin Vlachynský

Čo sa stane, keď sa Walmart stretne s Matkou Terezou? Vznikne sieť nemocníc Narayana Hrudayalaya.

Založená v roku 2001 legendárnym indickým kardiológom Devi Shetty, Narayana spôsobila revolúciu v poskytovaní kardiologickej starostlivosti v chudobnej Indii. Zložité výkony na srdci dokážu robiť za cenu [menej ako 2000 dolárov](#) a v jej sieti sa robí [10-15 % všetkých kardiozákladov v Indii](#).

Nie je to žiadna mäsiareň. Ukazovatele kvality [majú lepšie](#), ako sú benčmarky v západnom svete. Sieť spolupracuje s Microsoftom a [využíva umelú inteligenciu](#) na predikovanie vývoja pacienta a rýchle rozhodovanie. Lekári majú [okamžitý prístup](#) k aktuálnym patientskym dátam cez telefón, takže môžu robiť virtuálne vizity, vrátane jednotiek intenzívnej starostlivosti. Sieť má [800 centier telemedicíny](#) a [vzdelávacie programy](#) pre rodiny pacientov pripravuje Stanfordská univerzita. Áno, stále sme v Indii. Narayana postupne začala poskytovať aj služby v onkológii, oftalmológii, či transplantácie programy.

Dostupne, veľa a dobre. V čom je trik? Devi Shetty je označovaný ako [Henry Ford kardiochirurgie](#) vďaka využitiu „pásovej výroby“ vo svojich nemocniciach. O fungovaní týchto nemocníc sa popísali [stohy papierov](#), preto len heslovite. Úspech začína smart dizajnom budov (lacné pozemky, prefabrikáty, menej podlaží, energetická efektívnosť). Pokračuje cez workflow – vysoké vyťaženie sál a fázovanie operácií, kedy senior chirurg robí len tú najzložitejšiu časť (vďaka čomu odoperuje 4x viac pacientov za deň ako v USA a mladí lekári sa rýchlo učia). Zdroje šetrí aj formálne zapojenie rodiny do ošetrovania,

ktoré je možné aj vďaka spomínanému zberu patientských dát. Narayana nie je inovatívna len v prevádzkovom, **ale aj vo finančnom manažmente** a platobných mechanizmoch. Okrem priamych platieb je to aj ich vlastné zdravotné poistenie, vernostné karty, či systém zliav. Až **polovica pacientov** zaplatí menej, ako je cenníková cena výkonu.

Celé je to zabalené do kabáta for-profit korporácie, ktorej **akcie** si môžete na burze kúpiť aj vy.

Keď ponuka nestíha

Pandémia celému svetu spravila výlet do novej budúcnosti zdravotníctva. Preplnené nemocnice, nedostupní ambulantní lekári, extrémne dlhé čakačky. Akurát v budúcnosti touto pandémiou nebude vírus, ale starnutie a nové spôsoby liečby.

Starnutie spôsobí veľký nárast počtu pacientov, pretože väčšina zdravotnej starostlivosti sa spotrebúva **v posledných dvoch rokoch života**. No paradoxne nárast záťaže v systéme spôsobujú aj medicínske inovácie. Tie umožňujú diagnózu a liečbu doteraz neliečiteľných stavov, často ale s patričnou cenovkou. Porovnajte si spektrum výkonov, ktoré sú dostupné dnes a ktoré boli dostupné pred 60 rokmi.

Kľúčovým zdrojom v zdravotníctve je pracovná sila. Realita dnešných dní na Slovensku nám to nepríjemne pripomína. No problém s dostupnosťou služieb je po celom svete. **Zdravotníci chýbajú** v USA, Nemecku, Francúzsku, **Slovinsku** či **Kanade**.

Môže to byť inak

Spôsob spotreby zdravotnej starostlivosti sa takmer nemení. Písací stroj na lekárovom stole nahradil počítač, pribudlo sono či CT. No z hľadiska procesov vyzerá návšteva ambulantného lekára či pobyt v nemocnici presne tak isto, ako v roku 1980. Tá istá čakáreň, (ne)klopanie na dvere, spracovanie pacienta tandemom sestra-lekár, rovnaké oddelenia, rovnaká pyramída lekár-sestra-ošetrovateľ..

Príklad Narayana, ale aj mnohých **d ďalších inovátorov** ukazuje, že aj v zdravotníctve je možné robiť veci úplne inak. Že sa dajú dosahovať úspory z rozsahu a škálovania. Že zmenou procesov môže ten istý zdravotník, čo včera ošetril 5 pacientov, zajtra ošetriť 10 ľudí - a v lepšej kvalite.

Tieto zmeny však nezavedú byrokrati, ani plány obnovy. Tieto zmeny nevyvierajú z lepšie prepočítaných tabuliek, ale zo **spotrebiteľského prístupu k problému**. Na ich vykonanie je treba ľudí ako Devi Shetty, Henry Ford, Steve Jobs, Jeff Bezos a (predtwitterový) Elon Musk.

Kapitál a zisk

Na jednej strane Európa zrodila ekonomickú vedu. Na strane druhej, európskou filozofiou sa ťahá od Aristotela, cez katolícke učenie až po Karola Marxa veľmi problematický vzťah ku zisku. Mysliam väčšiny obyvateľov kraluje nákladová teória hodnoty, v ktorej cena nezodpovedajúca odpracovaným hodinám a cene vstupov je amorálna. Ekonomia bohužiaľ zatiaľ zlyháva vo svojej didaktickej úlohe vysvetliť úlohu podnikateľského

objavovania, alokačnú efektívnosť trhov a koordinačnú úlohu cien. Ekonomické názory väčšiny sú ekvivalentom viery v plochú Zem.

Nie je to len slovenská špecialita, kde sa celá diskusia o zdravotníctve 20 rokov točí v téme **zákazu zisku** a v prázdnom tvrdení „zdravie nie je tovar“. **Napríklad** nemecký spolkový minister zdravotníctva chce v budúcnosti zabrániť tomu, aby lekárske ordinácie kupovali finanční investori. To je presný opak toho, čo zdravotníctvo pre udržanie dostupnosti potrebuje. Čo najviac kapitálu, čo najviac nových hráčov. Potrebuje skúšať nové modely financovania, motivačné schémy, spôsoby komunikácie s pacientom, prácu s dátami. Potrebuje podnikateľov, ktorí chcú zarobiť na zlepšovaní nášho zdravia.

Alternatívne sa môžeme tľapkať po ramene, ako sme ochránili náš socializovaný solidárny systém pred chápadlami divokého kapitalizmu. A popri tom budeme pred preplnenými ambulanciami bez poradového lístka zúfalo googliť, kde by nás zobrali skôr ako samoplatcu...

SME, 3.2. 2023

Ako napísať víťazný program

Martin Vlachynský

Vo februári 2020 sme napísali komentár o tom, ako napísať víťazný volebný program. Text, ktorý je dnes opäť aktuálny. Prinášame vám ho preto aj v tomto Market Finesse.

Hodnotením volebných programov fanúšikov jednej strany potešíte a všetkých ostatných naštvete. Spísali sme preto zopár dôvodov, prečo SaS u nás s prehľadom vyhrala a návod, ako ich nabudúce predbehnúť.

Tento týždeň sme postupne zverejnili naše hodnotenie volebných programov v oblasti školstvo, verejné financie, poľnohospodárstvo a podnikateľské prostredie. Spoločne s INEKO, HPI a zdravotníckymi analytikmi Martinom Smatanom a Michalom Štofkom sme pripravili aj hodnotenie zdravotníckych programov.

Nemusíte príliš zaostrovať na grafy, aby ste si všimli, že všetkých päť kategórií vyhrala strana SaS. Už keď sme hodnotenia

prpravovali, tušili sme, že pre mnohých to bude ťažké sústo. Raz by nám tú SaS-ku ešte ako-tak tolerovali, ale päťkrát?!

Pri každom hodnotení nájdete na našom webe stručný slovný komentár ku konkrétnym opatreniam jednotlivých strán. V tomto komentári chceme dať jednoduchý meta-návod ako zabodovať v hodnotení INESSu o štyri (?) roky.

**V marci 2023 už vieme, že otáznik v zátvorke bol na mieste.*

1. Áno, hodnotíme programy podľa seba. Neexistuje periodická tabuľka programových opatrení, ani Planckova daňovo-odvodová konštanta. Volebný program môžete porovnávať len s nejakým ideálom sveta. Pri našom štúdiu sveta ľudí sme prišli k záveru, že ľudskému šťastiu, blahobytu a rozvoju potenciálu prispieva viac dobrovoľných interakcií na úkor vynútených, decentralizácia moci, ochrana práva, zodpovednosť či dlhodobé plánovanie podoprené faktami, nie emóciami. Toto premietame aj do nášho pohľadu na volebné programy.
2. Nehodnotíme politikov, ale programy. Samozrejme, v reálnom svete je každý program v rukách konkrétneho politika a jeho charakterové vlastnosti vstupujú do hry. No sotva sa môžeme báť, že by voliči zabudli hodnotiť osobu politika. Veď prieskumy vedú dve strany, ktoré nemajú vôbec žiaden program. Je to naopak - voliči sú primárne nastavení rozhodovať sa podľa emócií, ktoré im prináša strana a jej predstavitelia. My sa snažíme časť elektorátu motivovať, aby sa aspoň pozreli aj na programy.
3. Robte program dlhodobo, nie dva mesiace pred voľbami. SaS má niektoré časti programu staré 8 rokov. Hýčka ich a opatruje. Za tú dobu neprišli žiadne reformy, ktoré by zmenili situáciu. Tou ich aktuálnou programovou knihou by ste vykoľajili vlak, taká je hrubá. Samozrejme, kvantita nie je kvalita, ale pripomeňte mi, ktorá strana má v programe tie super kvalitné reformy, ktoré by zatienili masu pešiakov, ktorých na front poslala SaS?
4. Vyhybajte sa floskuliám a slovnej vate. Všetci chcú „znižit byrokráciu“, dosadiť „zodpovedných a čestných ľudí“ do nemocníc či škôl, „pomôcť malým podnikateľom“, podporovať „priemysel O“, či „rozvíjať ekologické riešenia“, ale nikto nenapíše, ako presne tú vodu premenia na víno. Úplne sa tomu nevyhli ani v SaS, ale pri 1144 bodoch je ťažké byť stále nekonkrétny a nejedno ich opatrenie má pomenovaný konkrétny zákon, či dokonca paragraf, ktorý chcú upravovať. To nemá byť apel na to, aby program mal šialených 370 strán. Stačí dodržiavať pravidlo, že konkrétnych opatrení by mala byť väčšina.
5. Konzultujte. Pred týmito voľbami tak u nás v INESS spravilo 6 politických strán. SaS konzultuje dlhodobo a nielen s nami. Jeden príklad - v marci 2019, keď väčšina strán o programe ešte ani nechyrovala, pozvala SaS zhruba 50 ľudí, nestraníkov, z oblasti zdravotníctva, od analytikov, cez manažment nemocníc, až po lekárov, sestry a patientske organizácie a počas jedného dlhého dňa s nimi bod po bode diskutovali prvú verziu ich zdravotníckeho programu. Takéto stretnutie sa snád' nikdy neodohralo ani na pôde ministerstva.

6. Ak ste konzistentní a rovnaké princípy uplatňujete naprieč celým programom, všetky časti budú buď dobré, alebo zlé.
7. Čeština má peknú frázu - nelháť si do vlastnej kapsy. Ani vy si neklamte. Efektívnejšia verejná správa, nižšia korupcia, či efektívnejší výber DPH sú len pekne znejúce frázy, ktoré vám miliardovú sekeru nevyriešia. Všetko sú to vznešené ciele, ale bude trvať niekoľko volebných období, kým (ak) sa k nim prepracujete. Ak nebudete konkrétni v opatreniach k týmto cieľom, zaradíme vaše návrhy medzi nepodložené sľuby. A nezabúdajte na dôležitý fakt - ak aj niečo ušetríte, pod vami bude ešte 420 000 zamestnancov verejnej správy, ktorí sa hneď k voľnej peňaženke prihlásia.
8. Dajte do programu čísla. Vďaka Rozpočtovej rade a jej modelu Simtask ľahko zistíte, aký výpadok má navrhované znížovanie daní a odvodov. V horšom prípade ho skúste odhadnúť aspoň od oka, alebo bod 5 - konzultujte. Nestane sa tak, že navrhnete krásne zníženie daní, na ktoré budú ešte vaši vnuci splácať úroky, pretože ste ho zabudli vykryť úsporami.

Ak sa týmto pohľadom pozriete na jednotlivé programy, pochopíte, prečo je SaS víťaz v týchto 5 oblastiach. Je nám jasné, že voľby nevyhráva program a ani po voľbách nie je program zárukou toho, že to strany vo vláde nepohnoja na celej čiare. Rovnako sa ospravedľujeme, ak niekde medzi malými začínajúcimi stranami je programový diamant, ktorý sme neohodnotili. Na túto aktivitu nemáme granty, ani sponzorov (nie, ani zo SaS). Berieme to ako našu povinnosť ľuďom pred voľbami pripomenúť, aby sa pozreli aj na programy, nielen na mítingy a billboardy. A zároveň je to istá forma tradície, ako silvestrovský výstup na Chopok. Takže sa chystajte aj o štyri (*3,5) roky!

blog N, 14.2. 2020

Kto nešetrí, má len Tatry

Radovan Ďurana

V minulom roku sa na osvetlenie bratislavského hradu spotrebovalo o 26 % menej elektriny ako v roku 2021. Slušná úspora, povieť si. Lenže na platby za elektrinu sa vynaložilo o 46 % viac. Jednoducho cena elektriny vzrástla o toľko, že aj štvrtinová úspora spotreby znamená rast nákladov skoro o polovicu.

Tento príklad považujem za symptomatický príbeh šetrenia vo verejných financiách. „Veď sa znížila spotreba“, vraví štátny úradník. Je to problém vyplývajúci z existencie verejných rozpočtov. Na rozdiel od súkromnej firmy, verejná správa nemá jednoznačnú stopku vo výdavkoch. Vždy je tu totiž možnosť zvýšenia daní, alebo financovania na dlh.

Steny bratislavského hradu sú osvetlené do 23:00 každý deň. Prečo? Pre koho? Koľko by sa dalo ušetriť, keby hrad „svietil“ len do 21:00? A dá sa ísť aj ďalej. Čo by sa stalo, ak by jeden rok nebol hrad osvetlený vôbec? Samozrejme, o pridanej hodnote

tohto osvetlenia by pamiatkoví manažéri dokázali viesť dlhé prednášky. Lenže my nie sme v normálnych časoch. Deficit rozpočtu verejnej správy by tento rok mal dosiahnuť 8 mld. eur.

Predpokladám, že zamestnanci hradu, ani väčšina Slovákov nevie, čo si má pod týmto číslom predstaviť. Skúsím to prirovnať. Najdôležitejšia daň pre štátnu kasu je DPH. Každé štvrté euro, ktoré vyberie štát, vyberie práve na DPH. Ako spotrebiteľ platíte z väčšiny svojich nákupov 20 % DPH do štátnej kasy. Kúpíte si mobil v hodnote 240 eur, z toho štátu zaplatíte na DPH 40 eur. A teraz si predstavte, že pred domom vás zastaví daňový úradník s kasičkou, na ktorej je napísané „na vyrovnaný rozpočet“ a vypýta si ďalších 32 eur. Z každého nákupu by ste ešte museli zaplatiť ďalšiu 16 % vyrovňavaciu daň.

Že si to neviete predstaviť? Že úspory Slovákov dosahujú len 10 % ich príjmov a nemohli by si to dovoliť? Dohromady je na vkladových účtoch Slovákov 46 mld. eur. Takmer pätina týchto úspor by zmizla, ak by mali byť výdavky dorovnané na účet obyvateľov.

Kvôli neustálym a v posledných rokoch vysokým deficitom štátny dlh vzrástol tak dramaticky, že prekonal aj pôvodne nemysliteľné hranice dlhovej brzdy. Ústavného zákona, ktorý mal vládu brzdiť od nezodpovedného miňania a ochrániť budúce generácie. Preto jeho tvorcovia do zákona dali extrémne prísnu pokutu, ak dlh presiahne únosné medze - povinnosť zostaviť vyrovnaný rozpočet verejnej správy.

Ten môžete dosiahnuť radikálnym zvýšením daní, ale len teoreticky. Takmer dvojnásobnú DPH by ľudia neboli ochotní zaplatiť, utrúcali by menej, prípadne by nakupovali v zahraničí. Ostáva len druhá možnosť, okresať výdavky.

Lenže to si nevie nikto predstaviť. Štátny tajomník ministerstva financií to zhrnul jasne: „Je to hraničiacie s nereálnosťou, aby Slovensko budúci rok hospodáril s vyrovnaným rozpočtom“. Štát utrúca nad pomery reálneho bohatstva krajiny. Politici sa ale spoliehajú, že problém s vyrovnaným rozpočtom riešiť nebudú, lebo zvolením novej vlády opäť dostanú dvojročnú priepustku od prísnych pravidiel dlhovej brzdy.

Iste, môžete povedať, že veľký deficit je spôsobený vysokou cenou energií. Lenže to nie je pravda. Energie môžu iba za polovicu 8 miliardového deficitu. A zároveň sú v EÚ 4 štáty, ktoré sa chystajú aj v tomto roku hospodáriť s prebytkom(!).

Kto mal stabilizované verejné financie a každé euro prevráti dvakrát, si dokáže poradiť aj s energetickou krízou.

Jednou z týchto krajín je Dánsko. Nasledujúci príklad dokonale ilustruje, ako je tam diametrálne odlišný prístup k rozpočtovaniu. Dánska vláda presadzuje, aby sa zvýšil rozpočet na obranu na požadované 2 % HDP už v roku 2030, nie až v roku 2033. Na zvýšené výdavky treba dodatočné zdroje, a keďže zodpovedná vláda dlhodobé výdavky nechce financovať na dlh, prišla s návrhom na zrušenie štátneho sviatku. Kresťanského sviatku, ktorý sa v Dánsku slávi od roku 1686. Jeho zrušenie by malo podľa vlády vďaka vyššej ekonomickej aktivite priniesť dodatočných 430 mil. eur. daní. Samozrejme, proti tomuto návrhu sa zdvihol odpor, nedáva moc zmysel ani ekonomicky a je otázne, či návrh prejde. Dôležitá je ale podstata. Deficitné financovanie je zakázaná zóna. Ak chce vláda nové výdavky, musí buď ušetriť, alebo zvýšiť príjmy. Adekvátne to komunikuje verejnosti, ktorá sa tak často stáva súčasťou riadenia verejných financií. To je obrovský rozdiel oproti Slovensku, ktoré ešte ani len nezažilo vyrovnaný rozpočet. U nás sa pochvala nedáva za zodpovedné hospodárenie, ale za výrok „podelili sme sa s občanmi“. Na účet budúcich generácií.

Veľmi ľahká úniková cesta deficitom sa tak podpisuje na myslení zamestnancov verejnej správy, vrátane ministerstva financií. Ťažké dilemy a nepríjemné úsporné opatrenia v prevádzke sa buď neuskutočnia, alebo neprežijú. Vid' desaťpercentné zníženie počtu zamestnancov na ministerstvách vnútra a práce, ktoré vydržalo len rok. 862 pracovných miest bolo opäť vytvorených. V tejto logike sú aj písané analýzy úspor Útvorom hodnoty za peniaze. Ušetrené prostriedky nemajú znižovať deficit, ale naďalej sú k dispozícii ministerstvám.

Niežeby snaha o úspory nebola. Ale týka sa hlavne investičných a IT projektov, ktoré tvoria menšinu verejných výdavkov. Tieto úspory ale väčšinou odstraňujú prvoplánovú korupciu, menej sa pýtajú na skutočnú potrebu výdavkov. A tak nás už ani neprekvapuje, že po miliardách investovaných na digitalizáciu, počet štátnych zamestnancov neklesá, ale rastie.

Dlhová brzda okrem vyrovnaného rozpočtu znamená ešte jednu povinnosť. Viazat' v tomto roku 3 % výdavkov štátneho rozpočtu. Tých 750 mil. eur predstavuje jednu desatinu celkového deficitu. Je to také cvičenie na nečisto, ako by vyrovnaný rozpočet mohol vyzerat'. Prečo nanečisto? Neprebehnú personálne audity, analýzy efektivity sociálnych politík, neprijmú sa potrebné úsporné reformy. Bude to cvičenie bez dlhodobého efektu. Ako keď sa namiesto naučenia sa poriadneho dýchania pri kraule, rozhodnete bazén preplávať na jeden nádych. Bazén pokoríte, ale jazero nepreplávate.

Startupup, 31.1. 2023

Celý komentár si tiež môžete [vypočuť ako audio](#) v rámci našej série podcastov **INESS do UCHA**.

Tešíme sa na vašu priazeň aj na tomto kanáli!

Byrokratickí disidenti

Martin Vlachynský

Známy ruský novinár a aktivista Kamil Galeev [nedávno písal](#) o legendárnom semafore pri dedine Akhmat Yurt na čečensko-dagestanskej diaľnici. Vždy na ňom svieti červená, nikto ju však nekontroluje a vodiči cez ňu jazdia. Akhmat Yurt je prísne strážená rodná obec čečenského vodcu Kadyrova, ktorú často navštevuje. Ak by sa jeho kolóne vozidiel ktokoľvek priplietol do cesty, na vine je ten druhý vodič. Išiel totiž na červenú.

Také sú zákony a pravidlá, ktorých úlohou nie je trestať masy, ale slúžiť ako Damoklov meč. Štátna moc môže legálne kedykoľvek zasiahnuť proti komukoľvek, pretože porušenie zákona je nevyhnutné.

Podíme na Slovensko. Od nového roka majú fyzické osoby, ktoré majú svoj kanál na YouTube, Facebook Watch či TikTok a prevádzkujú tým hospodársku činnosť, povinnosť oznámiť to Rade pre mediálne služby. Čo je to hospodárska činnosť? Nuž, to je na [výklade Rady](#).

To je len začiatok. Robíte podcasty, teda „elektronickú periodickú publikáciu“? Možno máte povinnosť voči ministerstvu kultúry podľa zákona č. 265/2022 Z. z. o publikáciách. Posielate pravidelný newsletter? Možno máte povinnosť zapísať sa do registra partnerov verejného sektora.

Že takých ľudí sú u nás možno tisíce? Že o tejto povinnosti väčšina z nich ani netuší? Nevadí. Cieľom nie je registrácia, ale nabitá zbraň v ruke. Postupne sa do nej budú dať zasúvať ďalšie a ďalšie náboje v podobe kontroly obsahu, pravidelného reportingu, certifikácie a ďalšie.

Tento nový zákon je čoraz absurdnejším gradovaním postupujúcej byrokratizácie našej spoločnosti. Oznamovacia povinnosť pribudla od nového roka aj [hobby výrobcom piva](#), v blízkej budúcnosti hrozí registrácia každého zvierateľa, vrátane [jednotlivých sliepok](#). Niekedy je oznamovacia povinnosť doslova len cirkusovou drezúrou, ako minuloročný zápis rodných čísel spoločníkov. Väčšina voličov ani netuší, kedy a ako takéto povinnosti vznikajú. Obávam sa, že dokonca ani nemalá časť poslancov netuší, za čo vlastne hlasujú. To platí pre Slovensko v malom, pre EÚ vo veľkom.

Pravidelný prílev nových absurdných povinností, ktoré bežný občan nemá šancu odsledovať a splniť z nás spraví generáciu

byrokratických disidentov. Biblické „Kto je bez viny, nech prvý hodí kameňom!“ dostáva nové rozmery. Každý bude vinný prehreškom proti nejakej registračnej, oznamovacej či certifikačnej povinnosti. Budeme dúfať, že tieto prehrešky sa budú len blahosklonne ignorovať a že dnešní, ani budúci politici tieto páky voči občanom nezačnú zneužívať.

HN, 30.1. 2023

Minuli 173 miliónov na vzdelávanie Rómov. Bez výsledku

Róbert Chovanculiak

Čo je to absolútne zlyhanie štátu? Samotné nesplnenie cieľov nestačí. Záleží aj na tom, ako ich nesplníte. Zlé plánovanie, neurčité ciele, neexistujúci vlastníci procesov, chaotické riadenie, absentujúce dáta, náhodná implementácia, neudržateľné financovanie, len formálne monitorovanie a potomkinovské vyhodnotenie. Toto je absolútne zlyhanie štátu. A takto nejako štát riadil naplnenie stratégie SR v oblasti vzdelávania Rómov v rokoch 2016 – 2020.

Výsledok tejto stratégie by tak nemal nikoho prekvapiť.

Na vzdelávanie Rómov minuli vlády 173 miliónov eur a hlavný cieľ sa im nepodarilo splniť, pričom zo 14 čiastkových splnili ledva dva. Podľa kontroly Najvyššieho kontrolného úradu bolo problémov neúrekom. Začnime indikátormi plnenia cieľov. Tie nemali uvedené východiskové ani cieľové hodnoty. Nebolo tak možné sledovať priebeh a prispôbovať aktivity, ani informovať verejnosť o vývoji. Neskôr sa indikátory upravovali a tým sa stratila nadväznosť a všetko sa ešte viac zneprehľadnilo. Čo sa v čase nemenilo, bol problém s nedostupnosťou údajov. Tie chýbali počas celého obdobia.

Rovnaká nekompetentnosť bola aj v manažmente procesov. Riadiace pracovné skupiny nezasadali a keď zasadali, tak si nerobili svoju robotu poriadne (nestanovili plány, ukazovatele atď.) alebo si ju uľahčovali (označovali ako splnené aktivity, ktoré v skutočnosti neboli splnené). Všetko to mal koordinovať Úrad splnomocnenca pre rómske komunity, ale ten buď zlyhával pri monitorovaní, alebo keď nezlyhal, tak nemal dostatočné kapacity a právomoci pri vynucovaní úloh. Ale to nevadilo, lebo na konci dňa nemal ani zodpovednosť za naplnenie cieľov. Jednoducho nikto nevlastnil projekt a všetci len zasadali, rokovali a jedli chlebičky.

Ak sa pýtate, čo robila vláda, tak vláda riešila len to, či sa ľudia hýbu a peniaze ubúdajú. Teda zaujímala sa výhradne o informácie ohľadom toho, či sa dejú nejaké aktivity zo stratégie a či sa čerpajú finančné prostriedky. Avšak informácie o plnení cieľov nedostala a ani si ich nežiadala.

NKÚ však minulý rok žiadal. A ako píšem v úvode, podľa kontroly sa podarilo splniť dva ciele zo 14. A to ešte NKÚ uznal za splnený cieľ aj keď bol „zaznamenaný posun smerom k naplneniu indikátora“. Dva splnené ciele boli spojené s výstavbou a renováciou materských a základných škôl. Teda rozlievanie betónu a zateplňovanie. Keď prišlo na skutočné vzdelávacie ciele ako zlepšenie výsledkov žiakov, alebo dokončenie aspoň nižšieho stredného vzdelania, tak stratégia úplne pohorela. NKÚ konštatuje, že na tieto ciele išla približne tretina celkovej sumy a bola „vynaložená neúčinne“. Peniaze z rozpočtov sa vyčerpali, ale deti v školách nič nenačerpali.

Čerešničku na torte zlyhania štátu dalo vyjadrenie ministerstva školstva. Na otázky NKÚ reagovalo, že „vzhľadom na zmeny, ktoré prebehli po parlamentných voľbách v roku 2020, sa nevie v dostatočnej miere vyjadriť k celkovému čerpaniu finančných prostriedkov na plnenie cieľov stratégie za roky 2016 – 2020“. Rómske deti na školách budú musieť počkať, lebo volebný cyklus.

Toto nie je prvá ani posledná stratégia na pomoc so vzdelávaním Rómov. Už predminulý rok schválila vláda novú stratégiu do roku 2030. A minulý rok sa začali realizovať aj prvé akčné plány. Otázka za milión je: dopadne to tentokrát inak? Nepochybne áno. Existuje nespočetné množstvo spôsobov ako zlyhať a dôvodov, pre ktoré sa nepodarí naplniť cieľ.

Na Slovensku nevieme zorganizovať ani naskladnenie a dodanie rúšok do nemocníc alebo pichnutie vakcíny do ramena. Riešiť problém vzdelávania rómskych komunít je manažérsky rádovo náročnejšia úloha. Preto je najvyšší čas zamyslieť sa nad filozofiou podobných stratégií, kde existuje prísna hierarchia od vlády, ministerstiev, cez splnomocnenca, pracovné skupiny až po úradníkov vykonávajúcich jednotlivé zadania.

Dá sa to aj inak. Namiesto centrálného plánovania využiť lokálnu iniciatívu a ľudský kapitál. To vyžaduje od vlády vytvorenie inštitucionálneho priestoru pre aktívnych a šikovných ľudí z praxe. V zahraničí sa tak bežne deje napríklad prostredníctvom charterových škôl. To sú školy s vysokou mierou autonómie v inováciách ako vzdelávať deti z generačnej chudoby. Ak niekto na Slovensku príde na to, ako týmto deťom pomôcť, tak to nebudú pracovné skupiny ministerstiev, ale ľudia z praxe, ktorí majú svoj know-how z prvej ruky. Jedinou úlohou štátu by malo byť vytvoriť pre nich priestor, kde sa môžu realizovať.

Chce to financovanie zamerané na výsledky, za ktorých doručovanie budú zodpovedné lokálne súkromné iniciatívy, ktoré budú postupne objavovať, čo funguje a čo nie. To sa však robí ťažko, keď sú stratégie písane, aby zapadli do Eurofondovej šablóny, kde sú rozpočty prísne viazané, dlhodobo neudržateľné a celková orientácia je na čerpanie prostriedkov a nie na výsledok.

Denník N, 14.2. 2023

Analytik na lôžku

Martin Vlachynský

Obličkovú koliku som mal zaradenú medzi diagnózy, na ktoré frflú starí chlapi pri pive. Teraz už viem svoje. No popri počítaní kvapiek padajúcich z infúzných vakov som krátko po Novom roku dostal po dlhej dobe príležitosť zamyslieť sa nad fungovaním slovenského zdravotníctva aj ako pacient.

Dobré správy!

Začnem **pozitívne**. Nebolo to zlé – ba dokonca to bolo dobré. Celý reťazec záchranka – urgent – oddelenie, vrátane diagnostiky, prebehol hladko a rýchlo. Komunikácia všetkých zdravotníkov bola veľmi profesionálna a interiér oddelenia nemocnice v Piešťanoch nebol síce najnovší, ale bol dôstojný.

Starnutie zabolí

Na „mojom“ poschodí chirurgie som bol pravdepodobne s veľkou rezervou najmladší pacient. Väčšinu tvorili veľmi starí ľudia, s obmedzenou pohyblivosťou, ťažkou komunikáciou a v niektorých prípadoch so zjavnými psychickými problémami. To, samozrejme, nie je prekvapenie, veľká časť celoživotnej zdravotnej starostlivosti sa spotrebovávajú **zhruba dva roky** pred smrťou človeka. To pravé starnutie Slovákov ešte len začína. V tejto dekáde **pribudne** zhruba 200 000 dôchodcov a v ďalšej opäť toľko. Nápor na systém, najmä z pohľadu potreby ľudskej práce, bude enormný.

Zdravá myseľ, zdravé telo

Sám som bol prekvapený, ako rýchlo som sa apaticky adaptoval na nemocničný režim. Čas prakticky stojí, pri zákaze návštev sú vrcholom dňa výmeny infúzie. Po dvoch dňoch som sa vzdolhol na mobil a knihu. No väčšina pacientov trávila dni pozeraním do steny.

Často jedinou emočnou vzpruhou v nemocnici je potenciálna návšteva kňaza. Pritom profesionálna psychologická podpora **predlžuje pacientom život**. Zamestnať armádu psychológov v slovenských nemocniciach asi nie je príliš realistické očakávanie. No treba hľadať zlepšenia, nie riešenia. Tími môže byť aj laická podpora (aj angažovaním tretieho sektora, ako je **Červený nos** pri detských pacientoch), alebo aspoň telekomunikácia s rodinou za pomoci dedikovaného ne-zdravotníka.

Všade dobre, v domácej nemocnici najlepšie

Liečba v domácom prostredí je ideálom pre psychiku, aj pre zníženie zataženia nemocníc. Ja by som bol skvelým kandidátom na otestovanie konceptu „domácej nemocnice“. Celá liečba spočívala v infúziách a krátkych verbálnych výmenách informácií s lekármi. Riziko dodatočných komplikácií (mimo záchvatov paralyzujúcej bolesti) bolo nízke. Teoreticky – konzultácie by boli možné na diaľku a výmenu infúzie by zvládla sestra či zdravotnícky asistent počas krátkej návštevy. Možnosť prevozu pri zhoršení stavu by bola stále otvorená.

No ale aj takýto „ideálny“ prípad ukazuje, že posledný krok k domácej starostlivosti je ten najťažší. Vzdať sa osobného dohľadu nad pacientom so sebou nesie dávku medicínskej aj právnej neistoty, ktorej rozmery a „vlastníctvo“ musia byť dobre zadefinované. Budúcnosť nás však naučí, že netreba hľadať dôvody, prečo to nejde, ale spôsoby, ako by to ísť mohlo.

Budova budúcnosti

Budova tejto nemocnice (presnejšie, tri zlepené 100-ročné budovy) dáva do budúcnosti jasné limity rozvoja. Nemocnica pozostávajúca z bludiska chodieb, schodov a výťahov nemá šancu stať sa flexibilnou. S pribúdajúcim počtom starých pacientov s množstvom diagnóz bude logistika v priestorovo roztrieštených nemocniciach zabrať stále viac drahocenného času personálu. Plávajúce lôžka sú ideou starou [najmenej 25 rokov](#) a v ostatných rokoch sú považované za jednu z [kľúčových vlastností](#) pre efektivitu nemocnice. Ich logika spočíva vo vytvorení virtuálnych oddelení, ktoré si fyzické lôžka zdieľajú podľa potreby. Len málokterá stará budova však umožňuje naplno rozvinúť potenciál plávajúcich lôžok.

Dáta stále chýbajú, papier nie

Počas prvých 40 minút som zas a znova odpovedal: „Nie, alergie nemám. Lieky neberiem.“ S pacientom stále necestujú takmer žiadne dáta. Prepustení ste s konkrétnymi odporúčaniami na ďalšie vyšetrenie. To v realite znamená, že s prepúšťacím papierom v ruke si idete vybavovať papierový výmenný lístok (e-výmenné lístky existujú už 4 roky, ale sú stále [skôr raritou](#)) a následné telefonáty. Chápem, že termín u špecialistu sám z neba nespadne. No „papierovosť“ všetkých procesov je v roku 2023 ešte stále zarážajúca:

iness.sk, 13.1. 2023

Križiacka výprava

Martin Vlachynský

Tak sa to koncom roka podarilo. Zisk v zdravotníctve bol zakázaný! Odteraz slovenských pacientov čaká už len špičková liečba, prázdne čakárne a nemocničné izby s jacuzzi.

Teda pardon, musím túto správu rádia Jerevan upresniť. Nebol zakázaný zisk v zdravotníctve. Výrobcovia liekov a materiálov, laboratóriá, lekárne, ambulancie a nemocnice môžu zisk

dosahovať. Zmena nastala len v jednej časti zdravotníctva, vy viete v ktorej. A zisk vlastne nebol zakázaný, len bol prikázaný „optimálny“ zisk. Nevadí, že niečo také je ekonomický nezmysel, pretože existuje len zisk a strata.

Vlastne sme dospeli do štádia, keď dvom poisťovniam bude zvrchu zisk obmedzovaný a tretia zase bude odspodu dotovaná, aby na ten „optimálny“ zisk dosiahla. Ved' nám už bolo vysvetlené, že tá poisťovňa za to nemôže. Pretože vlastne ani nie je poisťovňou, ale samaritánom, ktorý kŕmi hladné nemocnice a obetavo pritom ignoruje hlavný zmysel svojej existencie, teda efektívny nákup zdravotnej starostlivosti pre svojich poistencov. Alebo je možno celý tento výlev zbytočný. Pri súčasnom stave financovania zdravotníctva nebude mať zisk nikto, súkromný kapitál to po čase zabalí a pôjde investovať do zdravotníctva v inej krajine. Najvtipnejší argument týchto regulácií hovoril o „prínose pre pacienta“. Prítom pacienti sa hŕfne presúvajú tam, kde je zisk vyšší. Prekvapujúco nie strata, ale zisk signalizuje, že robíte veci dobre. Alebo aspoň lepšie, ako konkurencia.

Týmto zákonmi by snád' už bola 20-ročná križiacka výprava proti zisku definitívne úspešne zavŕšená. Z ťažko pochopiteľných príčin jej vlajku v posledných rokoch nesie úrad, ktorý má v názve dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Človek by čakal, že úrad s takýmto názvom bude v prvom rade sledovať kvalitu zdravotnej starostlivosti. Kontrolovať kvalitatívne ukazovatele (nemeriame) a porovnávať ich s medzinárodnými benchmarkami (ha ha!), dodržiavanie štandardov (máme kde-tu), čakacie doby (nemeriame), geografickú dostupnosť (normatívy máme, len akosi nekorešpondujú s reálnou dostupnosťou), či úroveň komunikácie, najmä elektronickej (skúste si vypýtať elektronický výmenný lístok, údajne zavedený v 2019).

Podivnou historickou hrou osudu dostal ÚDZS miesto NBS do vienkaj aj finančnú kontrolu zdravotných poisťovní. Tá má ale spočívať v zabezpečení toho, aby zdravotná poisťovňa dokázala uhrádzať svoje záväzky, čo v časoch pred Zajacovou reformou bol veru problém. Mimochodom, parlament minulý rok takejto kontrole odpísal zuby, keď sa potichu zrušila povinnosť zavedenia ozdravného plánu pri nízkom základnom imaní poisťovne.

Najsmutnejšie je, že takéto politické hry o body popularity predznamenávajú smutnú budúcnosť pre slovenských pacientov. Byrokraticky riadené zdravotníctvo si nedokáže poradiť s demografickým prechodom, tak ako si s ním nedokáže poradiť štátny dôchodkový systém.

Máme systém, ktorý funguje na princípoch spred 70 rokov. V nezmenenom systéme ošetrí lekár zajtra toľko pacientov, koľko ich ošetril včera, aj keby ste mu zodvihli mzdu trojnásobne. Zdravotníctvo sa potrebuje naškálovať. Zapojiť nové technológie, nové finančné zdroje, emancipovať pacientov a preniesť zodpovednosť za vlastné zdravie k človeku. Potrebuje experimentovať. To dokáže len za pomoci kapitálu, hladného po zisku. Silné postavenie jednej skupiny v zdravotníctve sa dá zmierniť dvoma spôsobmi. Buď jej násilným vytlačením, alebo naopak – otvorením sa konkurencii.

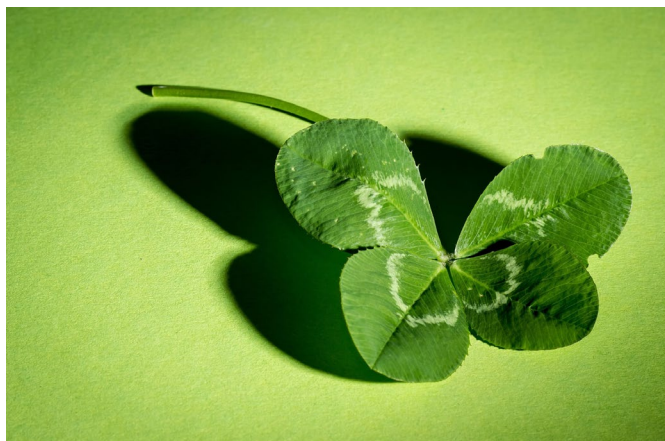
Zdravotnícke noviny, 16.2. 2023

4-dňový pracovný týždeň nie je politická téma

Róbert Chovanculiak

V pravidelných cykloch sa objavujú správy o tom, ako niekde ľudia pracovali kratšie, vyrobili rovnako veľa, dostávali toľko isto a všetko dobre dopadlo. Komentovanie štúdií skúmajúcich štvordňový pracovný týždeň je mediálny evergreen. Ľudsky rozumiem príťažlivosť tejto témy. Ekonomicky však musím varovať pred jej zlou interpretáciou a nesprávnymi odporúčaniami.

Vo všeobecnosti existujú dva typy zamestnancov. Jedni, ktorí predávajú zamestnávateľom svoj čas. A druhý, ktorí predávajú výsledky svojej práce. V praxi samozrejme neexistujú takéto dva ideálne typy, ale nejaký ich mix. Z pohľadu štvordňového pracovného týždňa je však toto delenie užitočné. Tento zamestnanecký benefit má totižto väčšiu šancu fungovať pri druhom type práce, kde zamestnanec predáva výsledok. Pričom nezáleží ani tak na tom, aký čas mu to trvá. To sú typicky práce v kreatívnom biznise, informačných technológiách, finančníctve alebo v reklamnom sektore. Nečudo, že práve toto sú zároveň sektory, v ktorých sa spravidla realizujú štúdie efektov štvordňového týždňa.

Naopak, nápad skrátiť pracovnú dobu o jednu pätinu nefunguje tak dobre v povolaniach, kde zamestnanci predávajú predovšetkým svoj čas. Je fyzicky ťažko možné, aby človek pracujúci v priemysle za pásom zvládol za 4 dni vykonať toľko práce ako za 5 dní. Alebo aby rušňovodič za 4 dni odjazdil toľko ako za 5 dní. Ani ochrankár nestihne za 4 dni strážiť objekt v ekvivalente piatich dní. Jednoducho existujú povolania,

kde je silná korelácia medzi časom stráveným v práci a výsledným produktom. A v prípade týchto povolání je ťažké očakávať, že skrátenie pracovného času o 20 % nebude mať vplyv na výsledok ich práce.

Toto sú však manažérsko-organizačné problémy, ktoré by za normálnych okolností nemuseli byť predmetom verejnej diskusie, ale súkromného dohadovania a hľadania optimálnej formy práce za plácu. Podobne ako v prípade množstva iných zamestnaneckých benefitov. Problém nastáva v momente, keď si z tejto témy niektorí ľudia spravia politickú agendu. A zo štúdií, ktoré sa zameriavajú na výsek povolání robia baranidlo, ktorým chcú do legislatívy presadiť štvordňový pracovný týždeň pre všetkých. To sa nedá označiť inak ako ekonomická negramotnosť.

Je to ako keby niekto našiel štúdiu o tom, že práca z domu neznižuje produktivitu ITčkárov. A začal na základe toho presadzovať právo pracovať z domu aj pre obkladačov, chirurgov a šoférov autobusov. Tu na prvý pohľad cítime, že to nedáva zmysel. Tieto tri povolania sa zatiaľ nedajú vykonávať spoza klávesnice. V prípade skracovania pracovného času je to však podobné. Len menej do očí bijúce.

Racionálny pohľad na štvordňový pracovný týždeň by mal byť taký, aký máme na väčšinu pracovných benefitov. Teda malo by ísť o výsledok dobrovoľnej dohody medzi zamestnávateľom a zamestnancom. Nemali by sme dovoliť, aby si z toho spravili tretie strany svoj politický program. To je cesta k populizmu, na ktorej konci sú nezvratné ekonomické škody. Inými slovami, chudobnejší svet.

HNonline.sk, 28.2. 2023

Zákazom spaľovávok to nekončí

Martin Vlachynský

Asi málokto z politikov EÚ som počul tak často rozoberanú v krčmách, taxíkoch a na zápražiach, ako zákaz spaľovacích motorov. Ako povedal môj kolega: "Najväčší problém tohto zákazu je, že sa už stal. Teraz budú musieť vymyslieť niečo ďalšie."

Politici, úradníci, analytici, právnikovia, aktivisti a konzultantky, účinkujúci v bezuhlíkovej rockovej show, si nebudú sedieť

na rukách. Tým skôr, že zákaz spaľovacích motorov v Európe bude mať na svetovú klímu mizerný dopad, takže dôvod vymýšľať nové zákazy ostáva nezmenený.

Práve naopak. Tvorcovia politik majú zákonnú povinnosť konať! Aj slovenský návrh klimatického zákona hovorí: „Novým klimatickým zákonom bude mať verejnosť možnosť podať žalobu, ak bude mať pocit, že štát a jeho ústredné orgány nenarábajú so svojou mocou v súlade s klimatickými cieľmi.“

Ako prvé sa často robia tie najmenej bolestivé a najjednoduchšie kroky. Každá ďalšia regulácia alebo zákaz budú menej prinášať klíme a viac brať občanovi. Nanešťastie, škála týchto opatrení je prakticky nekonečná. Tvorba emisií je prejavom biologickej aktivity. Život sú emisie. Každý náš výdych, prečítaná kniha, zlyžovaný kopec, zjedený rezeň sú zdrojom emisií. Bojom proti uhlíku je tak možné pohodlne obhájiť akýkoľvek zásah do našich materiálnych životov.

Popredný nemecký klimatológ Hans-Joachim Schellnhuber predstavil nápad osobných klimatických kreditov. Každý človečik pri narodení nafasuje daný počet emisných kreditov, ktoré si počas života môže minúť. Emisné povolenky pre ľudí znejú dnes možno bizare. No ak chcú byť zástancovia dnešnej klimatickej politiky vo svojich krokoch dôslední, musia nevyhnutne prísť k osobným emisným povolenkám ako k jedinému vnútorne konzistentnému riešeniu kontroly uhlíka.

Máš peniaze, ale nemáš povolenku? Nemôžeš si kúpiť cestu lietadlom, kuracie stehná ani nové nohavice. Aby sa ochránili „nezodpovední jedinci“ uvoľňovanie povoleniek by bolo postupné. Britskí vedci z univerzity v Leeds povolenky dokonca preskočili a rovno navrhujú **povinný prídelový systém** na palivá, energie a mäso.

Otázne je, kto by chcel v takom svete žiť. Pre mňa je to oveľa desivejšia predstava, ako tie najhoršie z realistických klimatických scenárov.

Ani povolenková, ani klimatická dystópia však nie je nutná. Opravenie katastrofálnej energetickej a poľnohospodárskej politiky v Európe by ušetrilo viac uhlíka než zákazy vláknových žiaroviek, motorov a vysávačov. Bohužiaľ, súčasná klimatická politika je viac „signalizáciou cnosti“, ako reálnym riešením.

HN. 27.2. 2023

Lepšie školy: Pomôž riaditeľom, zachrániš školstvo

Róbert Chovanculiak

Prečo sa pri reforme školstva sústrediť na riaditeľov škôl.

Existujú služby, ktorých kvalita je priamo závislá od kapitálového vybavenia. Zdravotníctvo je pekný príklad. Nové diagnostické prístroje a dobre vybavené nemocnice sú dôležitou súčasťou kvalitnej zdravotnej služby.

Vzdelávanie medzi tieto služby až tak veľmi nepatrí. Vybavenie nezvykne byť až také drahé (pokiaľ nejde o nejakú špecializovanú odbornú školu) a zároveň nie je až také dôležité. Kvalitné vzdelávanie nezávisí ani tak od toho, čo je v triede, ako od toho, čo sa deje v triede.

Dôležitá otázka potom znie: **od čoho závisí to, čo sa deje v triede?**

Krátka odpoveď je: **od toho, ako je škola manažovaná. Od jej riaditeľa.** Výskum dnes ukazuje, že kvalitu školy neurčujú ani tak vstupy – teda koľko sa investovalo do digitalizácie, či má škola najnovšie didaktické pomôcky a veľký počet učiteľov s titulmi.

Kľúčové sú skôr **manažérsko-organizačné** faktory. Teda od toho, akého má škola lídra – riaditeľa – a aký systém fungovania na škole zaviedol.

To, akú kvalitnú prácu odvádzajú riaditelia na Slovensku, je ovplyvnené viacerými faktormi.

Po prvé, je to výber správnych ľudí. A hneď tu máme problém. Regulácie stanovujú, že uchádzač o riaditeľa musí mať pedagogické vzdelanie, minimálne päťročnú prax za katedrou a tiež prvú atestáciu. To výrazne zužuje okruh ľudí, ktorí môžu školu riadiť. A to hlavne o tých, ktorí majú skúsenosti s manažmentom ľudí a nastavovaním vnútornej štruktúry a kultúry v organizácii. Čo je pre fungovanie školy kľúčové.

Po ďalšie, keď už máme správneho človeka, potrebujeme ho aj dobre motivovať. Tu tiež zaostávame.

Drvivá väčšina škôl na Slovensku je verejná. Teda zriaďovatelia aj riaditelia sú dočasní správcovia školy, ktorá je vo verejnom vlastníctve. A čo vlastní všetci, to nevlastní nikto. A čo nevlastní nikto, o to sa ľudia starajú menej zodpovedne. Platí to pri verejnom priestranstve, verejnej doprave a platí to aj pri verejných školách.

To ani zďaleka neznamená, že nemáme výborných riaditeľov verejných škôl. Sú to však jednotlivci poháňaní vnútornou motiváciou a robia svoju prácu napriek (zle) nastavenej štruktúre podnetov, nie vďaka nim.

Na konci dňa však ani správne vybraný človek s dobrou motiváciou nie je automatická záruka úspechu. Potrebujeme

aj to, aby mal priestor svoju ideu realizovať. A to sa nedá v štátom vybudovanom bludisku byrokraticko-regulačných povinností.

Len pre predstavu, o čom hovoríme. Ak si odmyslíme všetku reguláciu spojenú so štátnymi vzdelávacími programami a učebnými rámcami, ktoré predpisujú pedagogickú stránku školy, je tu ešte celý moloch regulačných povinností v zákonoch, predpisoch a vyhláškach, ktoré musia školy spĺňať. Spolu ide o 750 regulácií opísaných na viac ako tisíc stranách dokumentov. Tie upravujú všetky aspekty školy od zamestnávania učiteľov a ich odmeňovania cez prevádzku školy, zabezpečovanie učebníc či stravovania až po princípy, ciele, podmienky, rozsah, formy a organizáciu vzdelávania na škole.

Zlepšené podmienky pre riaditeľov v týchto troch aspektoch by pomohli do školstva relatívne rýchlo vniesť nový vietor a s ním aj priestor na zlepšovanie. Sústreďenie reformnej pozornosti na riaditeľov má totižto dve veľké výhody.

Po prvé, je to relatívne lacné. Riaditeľov je na Slovensku okolo 2 500. Skoro 30-krát menej ako učiteľov. To znamená, že akékoľvek zvýšené výdavky na podporu riaditeľov sú 30-krát lacnejšie ako tie na podporu učiteľov.

Napríklad zdvojnásobenie riaditeľského platu by stálo niekoľko desiatok miliónov eur. To je z pohľadu celkových výdavkov na školstvo vo výške 1,6 miliardy eur zanedbateľná čiastka. Spolu s dereguláciou kvalifikačných požiadaviek by to však pomohlo dostať do školstva špičkových manažérov.

Po druhé, môže mať relatívne veľký dosah. Ak spravíte niekoľko akčných projektov v obciach, tak potenciálne zlepšíte vzdelanie stoviek detí.

Ak sa budete sústreďovať na mentorovanie učiteľov, tak to potenciálne povedie k lepšiemu vzdelaniu pre tisíce, možno desaťtisíce detí. Ale ak skvalitníte prácu riaditeľov, tak môžete pomôcť rádovo desaťtisícim až stotisícim detí.

Jednoducho, kto dokáže skvalitniť prácu riaditeľov, ten dokáže výrazne zlepšiť školstvo.

Postoj, 3.3. 2023

Blockchain v zdravotníctve

Matej Bárta

Aké sú možnosti využitia blockchainu v zdravotníctve - a prečo to nie je dátový všeliek?

Blockchain sa v posledných rokoch stal „buzzwordom“ predovšetkým vďaka popularite Bitcoinu a iných kryptomien. Napriek tomu, že je táto technológia dodnes využívaná primárne vo sfére alternatív k fiat peniazom, podľa poradenskej spoločnosti PricewaterhouseCoopers môže mať blockchain ďaleko širšie využitie, vrátane aplikácie v zdravotníctve. Tento sektor čelí viacerým špecifickým výzvam, ktoré

zahŕňajú napríklad vysoké požiadavky na bezpečnosť, súkromie a **zdieľanie a správnosť dát**. Súčasné postupy pritom nie vždy dokážu tieto očakávania naplniť. Už dnes však existujú prvé lastovičky využitia technológie blockchainu v tomto sektore, ktoré naznačujú, že blockchain má vďaka svojim vlastnostiam

potenciál v niektorých oblastiach situáciu zlepšiť.

Na začiatok je vhodné pre neoboznámených čitateľov stručne opísať fungovanie **blockchainu**. Ide o digitálnu decentralizovanú databázu (akúsi „účtovnú knihu“), ktorá existuje vo viacerých „uzloch“ počítačovej siete. V blockchaine sa, na rozdiel od typických databáz, ktoré ukladajú údaje do tabuliek, informácie zhromažďujú do blokov s určitou úložnou kapacitou. Po naplnení kapacity sa blok uzavrie a pripojí k predchádzajúcim blokom, v dôsledku čoho vzniká reťaz („blockchain“), ktorá zároveň vytvára určitú časovú os informácií. Postupné napájanie blokov zabezpečuje, že informácie raz zadané na blockchain nie je možné spätne meniť, čím sa predchádza manipulácii s dátami. Decentralizovaný charakter blockchainu (existencia naprieč počítačovou sieťou) navyše zabezpečuje dôveru všetkých aktérov bez potreby tretej strany.

Aj keď je blockchain stále novinkou, tieto charakteristiky môžu byť príslubom pre zefektívnenie (globálneho) zdravotníctva. Podľa spoločnosti BIS Research by aplikácia blockchainu v zdravotníctve do roku 2025 mohla globálne ušetriť až **100 miliárd dolárov ročne** na nákladoch spojených napríklad s IT, narušeniami ochrany zdravotných dát a falšovaním liekov (ktoré farmaceutické spoločnosti ročne stojí približne **200 miliárd dolárov**).

Napríklad spomínané narušenie ochrany zdravotných údajov je jedným z najvýznamnejších problémov, ktorému dnes zdravotnícke systémy čelia. Len v USA došlo medzi júlom 2021 a júnom 2022 k **takmer 700 prípadom** narušenia ochrany zdravotníckych dát. Problém je o to väčší, že narušenia často nie je jednoduché odhaliť – priemerný čas potrebný na odhalenie je **viac ako 200 dní**. Technológia blockchainu však dáva nádej na zlepšenie situácie. Za cieľom zabezpečenia integrity (presnosti a konzistentnosti) dát vyvinula firma **Guardtime** takzvaný KSI Blockchain. Ten bol pôvodne vyvinutý a aplikovaný pre Estónsko čeliace kybernetickým útokom, kde dnes tvorí **základ** elektronického zdravotníckeho registra. V súčasnosti však tento produkt **využíva** aj napríklad NATO a Ministerstvo obrany USA. Výhodou použitia blockchainu je, že – vďaka vytváraniu vyššie spomínanej časovej osi dát – je každé narušenie okamžite viditeľné, a príslušné authority

tak môžu **rýchlejšie** reagovať. Navyše takéto zabezpečenie integrity dát znižuje potrebu auditov a iných kontrol, v dôsledku čoho nepriamo vedie aj k finančným úsporám.

Ďalším problémom, ktorý spomínal report spoločnosti BIS Research, a ku riešeniu ktorého môže blockchain prispieť, je rozmach falšovaných liekov. Odhaduje sa, že takéto „lieky“ tvoria **10 až 15 percent** svetovej ponuky, pričom v rozvojových krajinách môžu tvoriť až 30 percent ponuky. Falzifikáty, ktoré v lepšom prípade len neriešia zdravotný problém a v tom horšom problém zhoršujú alebo vytvárajú nový, sa medzi originálne lieky dostávajú (okrem iného) následkom súčasného riadenia dodávateľského reťazca („supply chain management“). Ten totiž výrobcom a regulátorom **neposkytuje** dostatočný prehľad a kontrolu nad distribúciou liekov, a navyše nedokáže čeliť kybernetickým hrozbám. Riešenie tohto problému založené na technológií blockchainu však **predstavila** napríklad farmaceutická spoločnosť Zuellig Pharma. Ich aplikácia eZTracker **ukladá** na blockchain údaje o zásielke liekov v každom bode dodávateľského reťazca, od výrobcu až po spotrebiteľa. Nemožnosť meniť údaje nahrané na blockchain potom jednotlivým aktérom dovoľuje nielen identifikovať falzifikáty liekov, ale aj určiť, v ktorom bode sa do spotrebiteľského reťazca dostali. Počas pandémie koronavírusu spoločnosť Zuellig Pharma **rozšírila** použitie ich produktu aj na sledovanie vakcín, pričom sú na blockchain nahrávané aj údaje ako dátum expirácie, resp. teplota počas prepravy a skladovania vakcín.

V zdravotníctve sa teda využitie pre blockchain určite nájde. Avšak skôr než začneme navrhovať túto technológiu ako riešenie každého (technologického) problému, musíme si uvedomiť, čo blockchain dokáže, a čo nie. Áno, táto technológia odbúrava potrebu prítomnosti dôveryhodného aktéra, keďže vytvára decentralizovaný konsenzus medzi stranami, ktoré si navzájom nedôverujú. Líši sa tak od tradičných databáz, ktoré sú vybudované okolo určitých entít zabezpečujúcich dôveru v systéme. Ide však o dvojsečnú zbraň. Na blockchaine musí byť každá transakcia potvrdená „dôkazom práce“ vo forme riešenia zložitých matematických výkonov, čo môže viesť v porovnaní s centralizovanými riešeniami k väčším hardvérovým požiadavkám. Na tento problém **upozorňovalo** napríklad aj OECD, ktoré blockchain posúdilo ako „nevhodné na ukladanie veľkých objemov dát.“

Podobnú dualitu nájdeme pri spôsobe, akým sú dáta na blockchain ukladané. Na jednej strane informácie na blockchaine nie sú cenzurovateľné. Na strane druhej je však vlastnosťou blockchainu aj relatívne ťažko dosiahnuteľná dôverynosť, keď každý uzol siete dokáže čítať všetky záznamy na blockchaine. Do istej miery je tento faktor možné adresovať vytvorením súkromného blockchainu, na ktorom bude autorita povoľovať vstup nových uzlov do systému. Takéto opatrenie však značne znižuje výhody plynúce z absencie mediátora.

V neposlednom rade je nevýhodou blockchainu – i keď potenciálne len dočasnou – nedostatočná „komodifikácia.“ Zatiaľ čo databázové riešenie založené na SQL je možné si na rozvinutom trhu zakúpiť, blockchainové riešenia musia pred dosiahnutím istých štandardov kvality prejsť ešte dlhú cestu.

Blockchain teda dokáže poskytnúť pridanú hodnotu, a to predovšetkým v situáciách, keď neexistuje dôveryhodný

mediátor a/alebo vtedy, keď je potrebné mať transparentnú a nemennú databázu. Zakomponovať však blockchain do každého riešenia nedáva zmysel. Bude preto zaujímavé vidieť s akými konkrétnymi využitiami blockchainu firmy (nielen) v zdravotníctve prídu, prípadne sledovať, či **firmy**, ktoré už na túto technológiu vsadili, budú sláviť (dlhodobý) úspech.

blog SME, 10.2. 2023

Štát dlhodobo zlyháva vo vzdelávaní žiakov zo znevýhodneného prostredia

Samuel Jurčíšin

Viac ako 10 000 obzvlášť zraniteľných detí sa vzdeláva na školách, ktoré dosahujú výsledky zodpovedajúce päťke.

Problém so vzdelávaním žiakov zo znevýhodneného prostredia nie je veľkej časti verejnosti neznámy, pokrok v tejto oblasti ale zatiaľ nevidno. Dáta, naopak, ukazujú zhoršenie. Zo spracovaných dát 50 najhorších základných škôl (podľa výsledkov Testovania 5 zo slovenského jazyka za rok 2020, pričom výber škôl bol obmedzený na kraje s najproblémovnejšími školami košický, prešovský a banskobystrický) vyplýva, že 20 656 žiakov sa vzdeláva na školách, ktorých priemerné výsledky z testovaní sú hlboko v „päťkovom pásme“.

Priemerný výsledok žiakov navštevujúcich tieto školy bol 23,8 % zo slovenského jazyka a 20,2 % z matematiky. V oboch prípadoch ide ale len o tretinu toho, čo dosiahne priemerný žiak. Priemerné výsledky identifikovaných škôl zodpovedajú známke nedostatočný. Ešte v roku 2016 bol priemerný výsledok žiakov týchto škôl 34,5% resp. 29,5%, ide teda o pokles o 32 percent v oboch predmetoch. Priemer všetkých škôl sa pritom výraznejšie nezmenil.

Čitateľa možno napadne, čo na tieto výsledky hovorí štátna školská inšpekcia (ŠŠI), kontrolný orgán štátu. ŠŠI ale 60 % z identifikovaných škôl, ktoré navštevuje 65 % žiakov identifikovaných škôl v rokoch 2010-2020 nenavštívila. Je pravda, že tie, ktoré navštívila, ohodnotila mierne podpriemerne. V kategórii riadenia školy bol priemer identifikovaných škôl nižší o 10 percentuálnych bodov,

pri podmienkach výchovy a vzdelávania dosiahli výsledok nižší o 15 percentuálnych bodov a pri výchovno-vzdelávacom procese nižší o 5 percentuálnych bodov.

Problém veľmi zlých výsledkov z testovania je ešte závažnejší tým, že 53 % žiakov týchto škôl je zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP). Priemerný podiel žiakov zo SZP na všetkých školách je 6,5 %. Prečo toto ale robí problém závažnejším? Žiaci zo SZP sú najmä žiaci, ktorých rodičia poberajú dávky v hmotnej núdzi a majú len základné vzdelanie, či žiaci v neštandardných hygienických a bytových podmienkach (napríklad žiaci, ktorí nemajú vlastnú posteľ). Týchto žiakov nielenže ich rodičia nevedia náležite podporovať vo vzdelávaní platením krúžkov či doučovani, ale nebudú im často vedieť ani pomôcť s učivom. Mnoho týchto žiakov nemá doma ani len knihy či miesto na učenie. Títo žiaci sú teda v silnej nevýhode oproti žiakom zo strednej a vyššej triedy, ktorých rodičia ich vo vzdelávaní podporujú. Ak pri deťoch zo SZP štát zlyhá, nemá im kto hodiť záchranné koleso.

Tieto školy spájajú aj niektoré iné faktory. Iba 16 % z identifikovaných škôl sa nachádza v mestách. Priemerný počet žiakov na identifikovaných školách je o 79 % vyšší (403 žiakov), ako má priemerná škola (223 žiakov). Nadpriemerný počet žiakov má 33 z identifikovaných škôl. Viac než trojnásobok priemerného počtu žiakov (669) má 8 z identifikovaných škôl.

Ďalšou spoločnou črtou týchto škôl je personálna poddimenzovanosť. Identifikované školy majú dlhodobo podpriemerný počet učiteľov (meria sa v počte učiteľov na 100 žiakov). V roku 2010 priemerný počet učiteľov

na 100 žiakov bol 10,2, avšak na identifikovaných školách bol len 8,25. Tento trend pretrváva. V roku 2022 bol priemer na všetkých školách 10,8, na identifikovaných školách dosahoval hodnotu len 8,53. Personálna poddimenzovanosť je faktor, ktorý môže prispievať k horším výsledkom, nebude ale jediným vysvetlením situácie.

Problém by na základe dát nemal byť ani v mladých, nekvalifikovaných učiteľoch. Priemerný koeficient kvalifikačnej štruktúry na identifikovaných školách bol 1,156 kým priemerný koeficient bol 1,097. Identifikované školy majú vyšší aj kvalifikačný koeficient zo slovenského jazyka (1,140) než priemer (1,105). Len koeficient pre ZŠ s iným vyučovacím jazykom je mierne nižší na identifikovaných školách.

Ťažko sa určuje hlavná príčina zlých výsledkov týchto škôl. Ospravedlnenie zlyhávania desiatok škôl, ktoré ovplyvňuje životy desiatitisícov žiakov ale na konci dňa neexistuje. Nielen ekonómovia nemajú radi monopoly. Proti monopolom bojuje aj štát, pretože vedú k neefektívnosti. Samotné slovo monopol má značne negatívnu konotáciu. Vo vzdelávaní tých najchudobnejších nám ale monopol štátu, ktorého inšpekcia 60 % z týchto najhorších škôl za posledných 10 rokov ani nenavštívila, nevadí. Vadí to však deťom zo znevýhodneného prostredia.

iness.sk, 23.3. 2023

Viac na túto tému sa dočítate v našej novej publikácii **Ako prelomiť ľady v školstve**, ktorú nájdete aj v tomto Market Finesse na strane 18.

Prehľad najdôležitejších tém pre vás tiež každý týždeň pripravujeme v newsletteri **Týždeň s INESS**

TÝŽDEŇ S INESS

Po letnej prestávke je týždenný newsletter Týždeň s INESS späť. Ak chcete aj vy dostávať tento stručný týždenný prehľad našich reakcií na aktuálne témy, [kliknite sem](#). Následne si podľa jednoduchých inštrukcií aktualizujte svoje preferencie v odbere našich emailov. Alebo nám len napíšte na barbora.tomlyova@iness.sk a my vás do zoznamu zaradíme sami. Samozrejmosťou je aj jednoduché odhlásenie v prípade, že vás náš newsletter nechytí za srdce.

Chcem podporiť INESS

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku. Podporte naše aktivity, a my budeme môcť pracovať o to intenzívnejšie.

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

Nové publikácie

Ako prelomiť ľady v školstve

Už sa nemôžeme spoliehať na malé parametrické zmeny, ktoré nevedú k reálnej zmene. Ani na veľké paradigmatické reformy, ktoré sa nikdy nezačnú. Potrebujeme paralelnú možnosť tu a teraz. Je potrebné vytvoriť priestor „na okraji“ pre šikovných a aktívnych ľudí, ktorí majú víziu, chuť a schopnosti v školstve niečo zmeniť. O tom je naše nová publikácia. O možnosti zakladať tzv. **autonómne školy**, ktoré získajú slobodu vo fungovaní výmenou za zodpovednosť za výsledky.

Vedeli ste, že na Slovensku máme 50 škôl, kde 20-tisíc žiakov absolvuje viac ako 10-tisíc vyučovacích hodín a napriek tomu sa nenaucia základy gramotnosti? Ako pomôcť týmto žiakom a školám?

V novej publikácii **Ako prelomiť ľady v školstve** predstavujeme príklady najlepších politík zo zahraničnej praxe, ktoré dokázali **zlepšiť výsledky vzdelávania detí zo znevýhodneného prostredia**.

Akademický výskum opakovane ukazuje, že najlepšie výsledky prináša možnosť **zakladať** tzv. charterové resp. **autonómne školy**. **Ako prelomiť ľady v školstve** sa snaží zodpovedať dôležité otázky ako: Čo sú základné podmienky a predpoklady úspechu týchto škôl pri zavádzaní na Slovensku? Prečo je dôležité umožniť preberanie verejných škôl do správy úspešných prevádzkovateľov? A ako sa musí zmeniť systém školských obvodov, aby táto zmena mohla nastať?

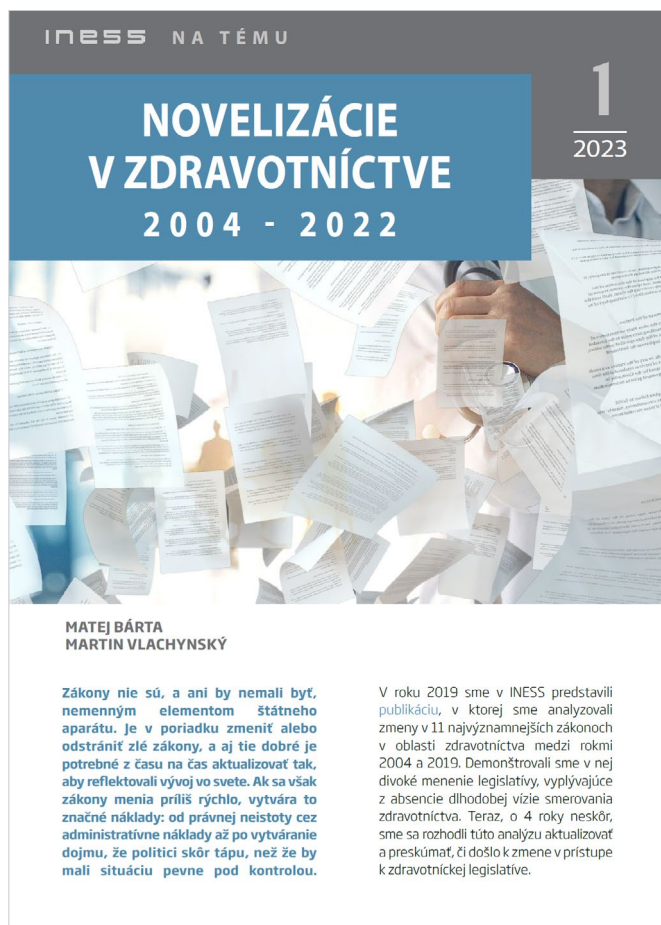
Celú publikáciu si môžete [prečítať ako PDF](#) a [stiahnuť tu](#).

Novelizácie v zdravotníctve 2004-2022

Je v poriadku zmeniť alebo odstrániť zlé zákony, a aj tie dobré je potrebné z času na čas aktualizovať tak, aby reflektovali vývoj vo svete. Ak sa však zákony menia príliš rýchlo, vytvára to značné náklady: od právnej neistoty cez administratívne náklady až po vytváranie dojmu, že politici skôr tápu, než že by mali situáciu pevne pod kontrolou.

V INESS sme spočítali **novelizácie 11 hlavných zdravotníckych zákonov** v období 2004-2022. Zistili sme, že v tomto období sa dokopy **zmenili až 603-krát**.

Ďalšie zistenia sa dočítate v publikácii INESS na tému: **Novelizácie v zdravotníctve 2004-2022**. Súhrn zistení nájdete [v tlačovej správe](#) a v našom [podcaste](#).

MATEJ BÁRTA
MARTIN VLACHYNSKÝ

Zákony nie sú, a ani by nemali byť, nemenným elementom štátneho aparátu. Je v poriadku zmeniť alebo odstrániť zlé zákony, a aj tie dobré je potrebné z času na čas aktualizovať tak, aby reflektovali vývoj vo svete. Ak sa však zákony menia príliš rýchlo, vytvára to značné náklady: od právnej neistoty cez administratívne náklady až po vytváranie dojmu, že politici skôr tápu, než že by mali situáciu pevne pod kontrolou.

V roku 2019 sme v INESS predstavili publikáciu, v ktorej sme analyzovali zmeny v 11 najvýznamnejších zákonoch v oblasti zdravotníctva medzi rokmi 2004 a 2019. Demonstrovali sme v nej divoké menenie legislatívy, vyplývajúce z absencie dlhodobej vízie smerovania zdravotníctva. Teraz, o 4 roky neskôr, sme sa rozhodli túto analýzu aktualizovať a preskúmať, či došlo k zmene v prístupe k zdravotníckej legislatíve.

Podujatia

Free Market Road Show 2023

Aj v roku 2023 bude INESS organizátorom bratislavskej zastávky populárnej konferenčnej tour Free Market Road Show, ktorá sa tento rok uskutoční v takmer 40 hlavných a veľkých mestách celej Európy od Portugalska až po pobaltské krajiny. Viedenský Austrian Economics Center zorganizoval v dňoch 22-23. januára každoročné prípravné stretnutie, na ktorom INESS zastupoval Richard Ďurana.

SAVE THE DATE: 26. apríl 2023, 16:30 - 19:30

O mieste konania bratislavskej FMRS vás ešte čoskoro budeme informovať.

Tlačová konferencia: Ako prelomiť ľady v školstve

V stredu, 22. marca 2023 sa v priestoroch INESS konala tlačová konferencia pre novinárov, na ktorej Róbert Chovanculiak predstavil svoju novú publikáciu s názvom **Ako prelomiť ľady v školstve**.

Vedeli ste, že na Slovensku máme 50 škôl, kde 20-tisíc žiakov absolvuje viac ako 10-tisíc vyučovacích hodín, a napriek tomu sa nenaučia základy gramotnosti? Ako pomôcť týmto žiakom a školám?

- Už sa nemôžeme spoliehať na malé parametrické zmeny, ktoré nevedú k reálnej zmene.
- Ani na veľké paradigmatické reformy, ktoré sa nikdy nezačnú.
- Potrebujeme paralelnú možnosť tu a teraz.

Vytvoriť priestor „na okraji“ pre šikovných a aktívnych ľudí, ktorí majú víziu, chuť a schopnosti v školstve niečo zmeniť.

O tom je naša nová publikácia. **O možnosti zakladať tzv. autonómne školy, ktoré získajú slobodu vo fungovaní výmenou za zodpovednosť za výsledky.**

Publikáciu si ako PDF môžete [stiahnuť a prečítať tu](#).

Poznáme výhercov prvej súťaže Ekonkvízu v roku 2023

21. marca 2023 sme losovali výhercov v Ekonkvíze. Súťažné kolo bežalo **od 10. februára do 10. marca 2023**.

Ekonkvíz je voľne dostupný online nástroj, ktorý môže vyskúšať ktokoľvek, bez ohľadu na vek, profesiu či štúdium. Služí na precvičenie a zlepšenie ekonomických vedomostí. Niekoľkokrát do roka spúšťa INESS **losovanie o vecné ceny**. V tomto súťažnom kole sa do losovania dostali len tí súťažiaci, ktorí dosiahli v Ekonkvíze v stanovenom termíne **úspešnosť 95 % a viac**. Spolu sme zaznamenali **860 testov**, avšak do užšieho výberu sa dostali len prvé dva pokusy každého súťažiaceho.

ZAPOJTE SA DO EKONKVÍZU A VYHRAJTE!

SÚŤAŽ PREBIEHA
OD 10.2.2023 DO 10.3.2023

Podmienky losovania:

1. Otestujte sa z ekonómie na webe kviz.ekonportal.sk
2. Vyplňte celý test čo najlepšie v stanovenom časovom limite.
3. Najlepšie testy sa dostávajú do losovania o hodnotné ceny!

➡ KVIZ.EKONPORTAL.SK

ZA PODPORU ĎAKUJEME:

- **Notebook Toshiba STL PRO:** Jana Lovčičanová
- **Tlačiareň HP:** Šimon Podstavek
- **Smarthodinky Amazfit GTS4:** Miroslav Michalec
- **JBL bezdrôtové slúchadlá:** Daniel Baňár
- **Batoch na notebook Thule:** Sofia Sojtková
- **Xiaomi Smartband Finess náramok:** Peter Senko

Video z losovania si môžete [pozrieť tu](#).

Za podporu ďakujeme: NAY Elektrodom, Slovenskej bankovej asociácii, Slovenskej asociácii poisťovní, Nadácie Tatra banky a programu Erasmus+.

Už teraz sa na vás tešíme!

A large group of students are seated at long wooden tables in a school cafeteria, focused on their work during a lesson. The room has a high ceiling with exposed ductwork and a coat rack with many jackets in the background. A digital display in the upper right corner shows the time 13:03.

A wide-angle photograph of a lecture hall filled with students. In the foreground, a young man with glasses and a plaid shirt is smiling while looking at a smartphone. Next to him, another student is looking down at a book. The hall is filled with other students, some looking at their phones, others at their books, and some looking towards the front. The seating is tiered, and the walls are a light color.

Za podporu Ekonomickej olympiády pre stredné školy v školskom roku 2022/2023 srdečne ďakujeme:

Slovenská banková asociácia, Slovenská asociácia poisťovní, Nadácia Slovenskej sporiteľne, Nadácia Tatra banky, ABCedu, Martinus, týždenník Trend, Slovenská ekonomická spoločnosť, Institut ekonomického vzdelávania (INEV), Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta managementu Univerzity Komenského, Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov A. Dubčeka v Trenčíne, Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU v Nitre, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov UNIZA, Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu PU, Ekonomická fakulta, TUKE, portál ZONES a Nexteria.

Ekonomicke reči #24: Z cudzieho krv netečie - Kto nasadí poslancom rozpočtovú kazajku?

Stredajší večer, 1. marca 2023 sme venovali ďalšiemu vydaniu Ekonomických rečí.

Diskusia v Kafe Scherz tentoraz patrila nášmu hostovi **Viktorovi Novosedlákovovi** z Rady pre rozpočtovú zodpovednosť a téme verejných výdavkov - resp. otázke: Ako nasadiť poslancom rozpočtovú kazajku. Spoločne s **Radovanom Ďuranom** a s vami, našimi milými hosťami, diskutovali aj o tom, že ak by výdavkové limity platili už od júna 2022 (ako bol pôvodný plán), tak výdavky tohtoročného rozpočtu by boli o 2 mld. eur nižšie. Rodinný balíček by nebol, resp. bol by podstatne menší.

Reč prišla aj na to, že:

- Odsúvanie dohody na metodike výpočtu výdavkových limitov malo zjavne politické dôvody.
- Verejné financie sú v pásme vysokého rizika dlhodobej udržateľnosti, preto budúci rast výdavkov bude musieť byť o 0,5% HDP nižší, ako by si vláda predstavovala.
- Súčasná vláda musí začať s prípravami vyrovnaného rozpočtu na rok 2024, lebo tak žiadajú sankcie ústavného zákona o dlhovej brzde. „Našťastie“ v septembri budú opäť voľby, a podľa tohto zákonozískla vláda od schválenia programového vyhlásenia dva roky, keď sa táto najprísnejšia sankcia nebude uplatňovať. To ale neznamená, že bude mať úplne voľno. 30 dní po ustanovení vlády pripraví Rada pre rozpočtovú zodpovednosť Správu o dlhovej udržateľnosti. Na jej základe sa následne stanovia limity verejných výdavkov na celé štvorročné obdobie, ktoré by mala vláda dodržiavať. Za predpokladu, že v parlamente nepredloží novelizáciu, ktorá by tento zákon (ktorý nie je ústavný) významne zmenila.

Rečníkom ďakujeme za živú a (hoci to téma na prvý pohľad vylučuje) aj zábavnú diskusiu a vám, milí hostia, za účasť a vaše otázky.

Záznam celých Ekonomických rečí si ako podcast #navrsku si môžete **pozrieť tu**.

Vlogy a podcasty

Na Vřšku #117: Jeseňák & Andelová: Ozdravme zdravotníctvo!

Janka a Šimon už roky píšu o slovenskom zdravotníctve. Tento rok spustili nový portál <https://www.ozdravme.sk/>. #navrsku sme ich dôkladne vypovedali o ich zámeroch, očakávaniach, ale aj názoroch na fungovanie slovenského zdravotníctva.

Na Vřšku #116 - Roman Baranovič: Kde majú vznikáť reformy školstva?

Hostom #navrsku bol riaditeľ siete škôl C. S. Lewisa **Roman Baranovič**. Na Slovensku nájdete doslova pár ľudí, ktorí majú skúsenosti s podporou a riadením kolektívu riaditeľov škôl. Roman je jedným z nich. Preto sme okrem rozobratia aktuálnej reformy školstva na súčasti riešili aj fungovanie konkrétnych škôl. Ako má vyzeráť dobre manažovaná škola? Čo sú kľúčové aspekty kvalitného vzdelávania - je to viac tabletov, alebo lepšie kontrolovaní učitelia?

Na Vřšku #115 - „Z cudzieho (rozpočtu) krv netečie“ s Viktorom Novysedlákom

Kde sú hranice poslaneckého míňania verejných peňazí, prečo potrebujeme výdavkové limity a čo to je rozpočtová zodpovednosť? #navrsku vám prinášame záznam Ekonomických rečí s **Viktorom Novysedlákom**, výkonným riaditeľom Rady pre rozpočtovú zodpovednosť (RRZ), ktorý stál už pri jej zrode.

Viac o Ekonomických rečiach si prečítate aj [na strane 21](#) tohto Market Finesse.

Na Vřšku #114: Pozitívne o zdravotníctve s MUDr. Havranom

Miesto lamentovania, skúsme o budúcnosti zdravotníctva rozmyšľať pozitívne. Na pomoc sme si #navrsku zavolali **Tomáša Havrana**, ktorý sa venuje vzdelávaniu a technológiám v zdravotníctve. Nevynechajte ani jeho podcast [Rozhovory MD](#) a newsletter [Report MD](#).

INESS na DNES #89: Kol'kokrát zmeníš zákon, toľkokrát reformuješ?

Zdravotníctvo trpí na nedostatky mnohého – personálu, inovácií, zásadnej reformy... Niečo je však výnimkou. Bohužiaľ, opäť nie svetlou. Je to počet legislatívnych novelizácií. Za obdobie rokov 2004 – 2022 pribudlo neuveriteľných 603 novelizácií. V #INESSnaDNES hovoríme s Martinom Vlachynským o tom, prečo sa tak deje a či je nádej na skutočnú reformu zdravotníctva.

Publikáciu Novelizácie v zdravotníctve 2004 – 2022 nájdete [ako PDF tu](#) a aj v tomto Market Finesse [na strane 18](#).

INESS na DNES 88: Ekonomická olympiáda prichádza na základné školy!

Rozširujeme Ekonomickú olympiádu aj na základné školy! V tomto podcaste sa dozviete všetko o tom, ako olympiáda pre ôsmakov a deviatakov základných škôl prebieha, ako vyzerá test, ako sa naň pripraviť a prečo je dobré vyskúšať zapojiť sa.

Vypočujte si #INESSnaDNES s riaditeľkou Ekonomickej olympiády Monikou Budzák o olympiáde pre základné školy, ktorej prvý ročník prebehne už v marci 2023.

INESS na DNES #87: Oko štátu sa upiera (aj) na Slovnaft

Prečo je účelová daň na Slovnaft škodlivá vec, aké všetky následky by jej schválenie parlamentom prinieslo? Ako odpoveď na túto otázku vysvetliť tým, ktorým sa zdá zisk Slovnaftu prehnaný, ale aj o tom, dokedy budeme nakupovať ropu z Ruska, ako sú dnes nastavené výnimky, keďže celouijné embargo už platí od 5. februára 2023. Vypočujte si #INESSnaDNES s Radovanom Ďuranom.

Ako je to s embargom na ruskú ropu?

Od 5. februára 2023 platí pre Slovnaft zákaz vyvážať ropné produkty z ruskej ropy do Rakúska a Poľska. Výnimkou zostáva Česko – tam môže Slovnaft vyvážať do 5. decembra 2023; po tomto termíne už môže Slovnaft vyvážať svoje ropné produkty len na Ukrajinu (alebo využívať pre domácu spotrebu).

INESS na DNES #86: Oko štátu sa upiera na banky

Čo by znamenalo znovuzavedenie bankového odvodu a prečo je škodlivé? O tom, že v jeho priamom dôsledku si ďalších 13-tisíc rodín ročne nebude môcť dovoliť hypotéku, môžeme čeliť žalobe ECB a ďalších dôsledkoch v aktuálnom #INESSnaDNES s Radovanom Ďuranom.

+ Slúbený odkaz o otázke zisku:

[10 minútová ekonómia: Je zisk zlý a mali by sme ho zakázať?](#)

INESS na DNES #85: Obmedzenie zisku zdravotných poisťovní

- Prečo je obmedzenie zisku zdravotných poisťovní zlý krok a prečo vo finále znamená zhoršenie podmienok pre pacientov?
- Ako to bolo so známou kauzou Dôvery a 400 miliónmi eur?
- Je VŠZP znevýhodňovaná neférovým správaním zo strany súkromných poisťovní Dôvery a Unionu, ktoré majú platiť nemocniciam nižšie platby ako Všeobecná?

To sú hlavné otázky #INESSnaDNES pre Martina Vlachynského.

INESS do UCHA #36: Zdravotníctvo zachráni viac zisku, nie menej

Zdravotníkov je už dnes (akútny) nedostatok. Starnutie navyše v budúcnosti spôsobí veľký nárast počtu pacientov, pretože väčšina zdravotnej starostlivosti sa spotrebovávajú v posledných dvoch rokoch života. Príklad siete nemocníc Narayana, ale aj mnohých ďalších inovátorov, ukazuje, že aj v zdravotníctve je možné robiť veci úplne inak. Že sa dajú dosahovať úspory z rozsahu a škálovania. Že zmenou procesov môže ten istý zdravotník, čo včera ošetril 5 pacientov, zajtra ošetriť 10 ľudí - a v lepšej kvalite. Ako? Vypočujte si #INESSdoUCHA od Martina Vlachynského.

INESS do UCHA #35: Zadarmo a navždy

Obedy zadarmo pripomínajú, ako ťažké je zbaviť sa zlých populistických politik. Na ľudí síce dolieha prepád reálnych príjmov, no aj tu sa darí ilúziu pokoja udržiavať zavádzaním nových dávok, či zvyšovaním regulovaných miezd vo verejnej správe a inde. Pohľad na deficit vo verejných financiách však ukazuje neistú ekonomickú budúcnosť. Zadarmo a navždy? Vypočujte si komentár Martina Vlachynského ako #INESSdoUCHA.

INESS do UCHA #34: Kto nešetrí, má len Tatry

Deficit 8 mld. eur je tak vysoký, že štát by dodatočné dane ani nedokázal vybrať. A práve možnosť vysokého deficitu spôsobuje, že úspory vo verejnej správe budú vždy len „primerané“, ale nie dostatočné. Tak, ako to vidíme na nešetrení pri osvetlení Bratislavského hradu.

Ak by sme chceli vyrovnať štátny deficit, potrebovali by sme zvýšiť sadzbu DPH na 36 %.

Vypočujte si celý komentár Radovana Ďuranu ako #INESSdoUCHA.

INESS do UCHA #33: Politické strany nie sú zadarmo

Koľko peňazí od daňových poplatníkov dostanú po voľbách politické strany? Od parlamentných volieb v roku 2020 sa zo štátneho rozpočtu prerozdelenilo 50,6 mil. eur na strany, ktoré získali vo voľbách viac ako 3% hlasov. Najviac dostala strana OĽANO - 13,5 mil. eur a najmenej Dobrá voľba - 1,3 mil. eur. Vypočujte si, ako funguje financovanie politických strán zo štátneho rozpočtu ako #INESSdoUCHA od Juraja Fukatscha.

POLITICKÉ STRANY	2020	2021	CELKOM
INESS do ucha #33			
OĽANO	10 146 703	44 703	13 491 410
Smer-SD	8 385 293	2 487 499	10 872 792
Sme Rodina	3 576 937	1 205 380	4 782 317

INESS do UCHA #32: Elektromobilné sny

Prečo je na Slovensku málo elektromobilov? Pretože sú stále drahé a Slováci stále relatívne chudobní. Tak jednoduché to je. Dotácie na nákup elektromobilov sú len drahé politické gestá.

Vypočujte si details, ktoré by ste radi poznali, keď uvažujete o elektroautách, alebo diskutujete so svojimi známymi o efektívnom či ekologickom jazdení. Máme tu pre vás #INESSdoUCHA od Radovana Ďuranu.

Vlachynský: Nečudujme sa, ako je na tom Slovensko ekonomicky, keď sa tu 16 rokov nič nezmenilo.

Martin Vlachynský poskytol pre reláciu Startup **Diskusný klub** rozsiahly video rozhovor o súčasnej ekonomickej situácii. s moderátorom Šimonom Žďárským sa porozprávali aj o aktuálnej ekonomickej situácii na Slovensku.

V akej ekonomickej situácii sa podľa neho Slovensko nachádza? Sme ekonomicky v období recesie? Sú centrálné banky skutočne nezávislé inštitúcie?

Vláda nemá koncept a zdaňuje

Koľko nových daní má pribudnúť, napriek tomu, že podiel daní na HDP neustále rastie? Odpoveď a celý komentár si môžete vypočuť v **podcaste** noviny.sk **televízie JOJ**, kde bol hosťom Richarda Juriša analytik INESS Radovan Ďurana.

Cena štátu

Už od roku 2006 vám prinášame **projekt Cena štátu**, ktorého cieľom je priblížiť verejnosti jednoduchou formou zložité a komplexné údaje z prostredia verejných financií. Veríme, že aj vďaka nemu prispievame k znižovaniu tzv. fiškálnej negramotnosti, aby občania - voliči rozumeli proporciám a dopadom politických návrhov na ich blahobyt aj peňaženku.

Aj na týchto miestach vám pravidelne prinášame novinky zo sveta verejných výdavkov - ktorého ilustračnou vlajkovou loďou je plagát **Vesmír verejných výdavkov**, ktorého **verziu pre rok 2022** nájdete nižšie, a už teraz pre vás chystáme nové vydanie pre rok 2023.

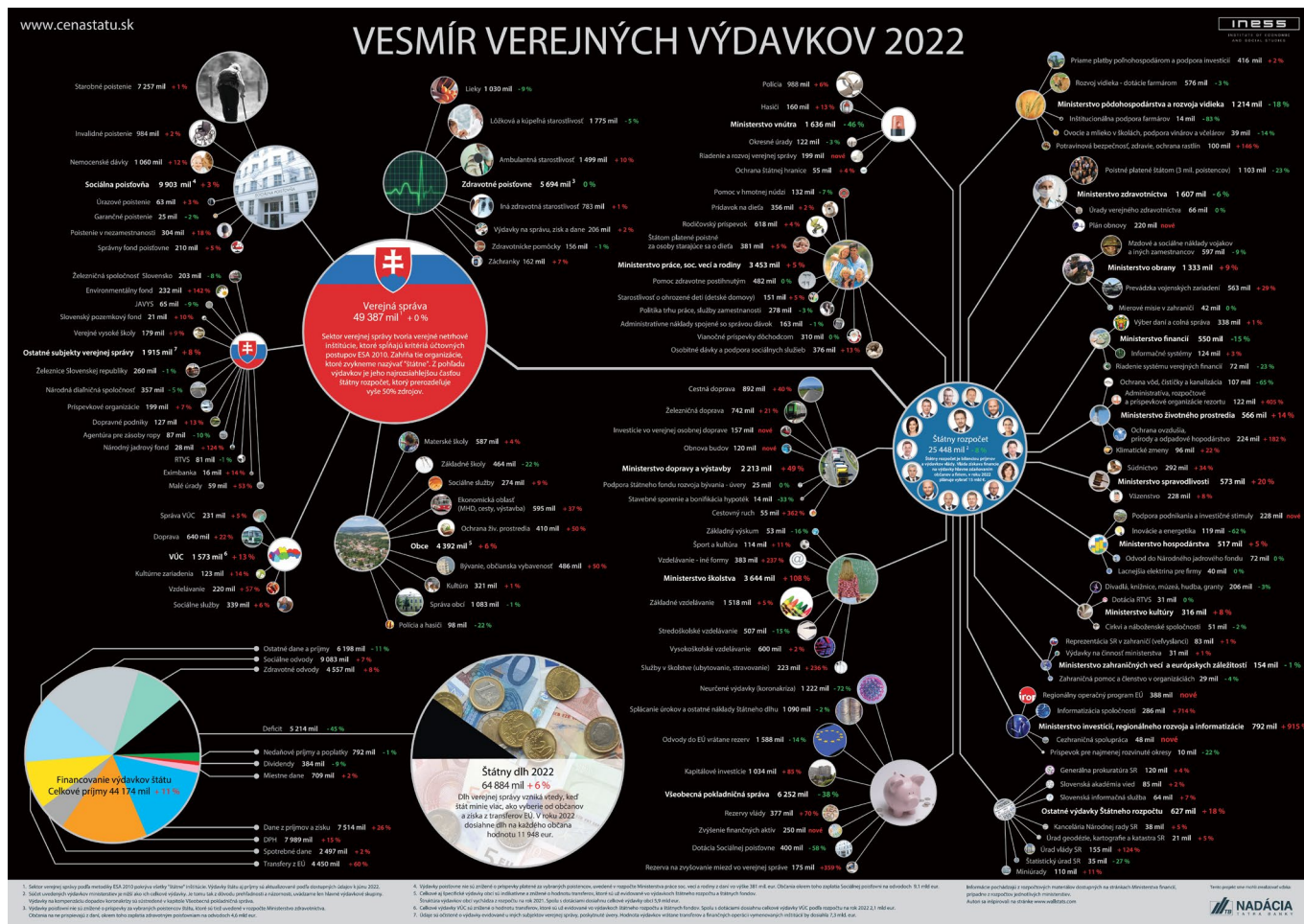
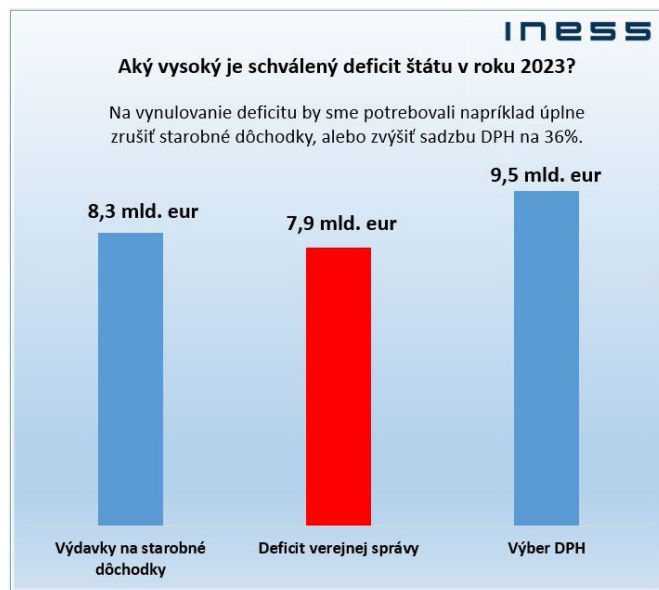
Aký veľký má byť deficit štátu v tomto roku? Uchopiť veľké čísla pomôže prirovnanie. Odpoveď je: obrovský.

“Štátny dlh sa nespláca, ale refinancuje. Je to ako splatenie jednej hypotéky druhou. Keď vláda hovorí o udržateľnosti verejných financií, hovorí o tom, že si chce zachovať schopnosť požičiavať si viac ako doteraz.” - Radovan Ďurana

Ak na Vašej škole ešte *Vesmír* nemáte, ozvite sa nám e-mailom na juraj.fukatsch@iness.sk.

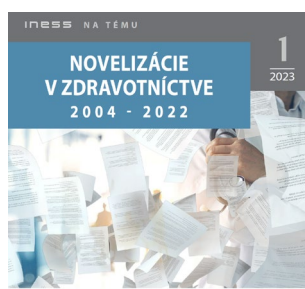
Takisto dávame do pozornosti prednášky *Ceny štátu*, ktoré pravidelne na stredných školách robíme.

V prípade záujmu sa nám ozvite na rovnaký e-mail: juraj.fukatsch@iness.sk.

V publikácii **Ako prelomiť ľady v školstve** predstavujeme príklady najlepších politík zo zahraničnej praxe, ktoré dokázali zlepšiť výsledky vzdelávania detí zo znevýhodneného prostredia. Akademický výskum opakovane ukazuje, že najlepšie výsledky prináša možnosť zakladať tzv. charterové resp. autonómne školy.

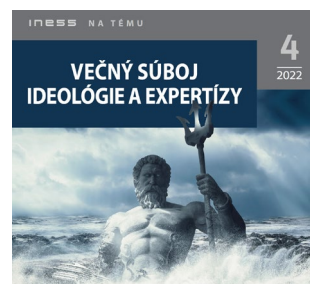

Je v poriadku zmeniť alebo odstrániť zlé zákony, a aj tie dobré je potrebné z času na čas aktualizovať. Ak sa však zákony menia príliš rýchlo, vytvára to značné náklady. V publikácii **Novelizácie v zdravotníctve** sme spočítali novelizácie 11 hlavných zdravotníckych zákonov v období 2004-2022. V tomto období sa dokopy zmenili až 603-krát.

Aj verejné zdravotníctvo by malo pracovať s prioritami. Čo má väčšiu prioritu? Finančná alebo geografická dostupnosť? Kvalita alebo kvantita? Čo by malo byť jednoznačne zadarmo a naopak, za čo si je slovenský pacient-poistenec-spotrebiteľ ochotný priplatiť? Publikácia predstavuje výsledky prieskumu a ich analýzu.

V publikácii **Večný súboj ideológií a expertízy** sa zamýšľame nad fenoménom ideológií a expertízy v kontexte zdravotníctva. V prvej časti text z filozofického hľadiska stručne analyzuje vzťah medzi týmito konceptami v politickom rozhodovaní. V druhej časti je potom tento teoretický rámec aplikovaný na tri konkrétne príklady.

Existujú nové a účinné lieky, o ktorých ľudia vedia a chcú ich, avšak nachádzanie zdrojov na ich úhradu sa stáva čoraz náročnejším. Relevantnou sa tak stáva diskusia o nových spôsoboch platby za tieto nové lieky. V hradení liekov a terapií sa postupne objavujú nové teoretické prístupy, ktoré sa postupne prenášajú aj do praxe.

V publikácii **Hazardné hry: stolček prestri sa** upozorňujeme na nezamyšľané dôsledky, ktoré naivné zvyšovanie daňového zaťaženia môže spôsobiť. Hoci v zákone o hazardných hrách sa hovorí o tom, kam by mali prostriedky z tohto odvodu potiecť, toto určenie je len všeobecné a vlastne ani nedáva zmysel.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovať. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

Kniha **Pokrok bez povolenia** od Róberta Chovanculiaka je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvý kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Žiaden ekonomický model nedokáže zabezpečiť, aby každý občan krajiny jazdil na Rolls-Royce, hoci ho dokážeme vyrobiť. To platí aj v zdravotníctve. Množstvo finančných zdrojov v systéme je v každom časovom bode dané. „Niečo“ musí rozhodnúť o tom, ako budú tieto zdroje rozdelené. Touto témou sa zaoberá vo svojej knihe **Inovatívne lieky - právne a etické otázky** Katarína Fedorová.

INESS spojil 10 autorov zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojennej s pandémiou koronavírusu. V knihe **Dedičstvo koronakrízy** sa napríklad dozvieme, ako zlepšiť proces schvaľovania liekov, krotiť domýšľavých expertov, lepšie nakupovať vakcíny, vytvárať paralelné spoločnosti, pracovať cez internet, využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo nezneužívať centrálnu banku.

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knží) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.